

„მოგზაური“ წელი-
წაღში ღირს 5 მან.
ნახევარ წლით 3 მ.
ცალკე ნომერი 10 კ.
ადრესი: თფილისი,
ნიკოლოზ ქ. № 44.

მოგზაური

ყოველკვირეული ჟურნალი

რედაქციის მისამართი
თფილისი, ნიკოლოზ ქ.
10 საათ. რუბლის
1 საათამდე, და სა-
ღამოს: 6 სათ. 7 სა-
ათამდე.

№ 19.

კვირა, 22 მაისი 1905 წლისა.

№ 19.

შინაარსი: ბიუროკრატია და რეფორმები.—ომის ამბები.—ნახი-
ჩევანში მომხდარ ამბების გამო.—სხვა-და-სხვა ამბები.—დაბა-სოფლის
ამბები.—რუსეთის ქრონიკა.—უცხოეთის ქრონიკა.—თავის გამართლე-
ბაც ასეთი უნდა! ფ. მახარაძისა.—საფრანგეთის ისტორია მეცხრამეტე
საუკუნეში (გაგრძელება), ანისა.—დედაკაცი და მისი მდგომარეობა.

ბიუროკრატია და რეფორმები.

არც ერთ დროს რუსეთის ხალხს არ განუცდია ისეთი
საშინელი უბედურება, რომელიც დღეს მას თავს დაატყდა.
მხოლოდ გამოცდილი მხატვრის კალამს შეუძლია იმ საზა-
რელ და აღმაშფოთებელ გარემოებათა აღწერა, რომლებშიაც
დღეს ჩვენ გვიხდება ცხოვრება. ომი შინ, ომი გარეთ. სრუ-
ლი დამარცხება-განადგურება ჩვენი ქებული მხედრობისა, რო-
გორც ხმელეთზე, ისე ზღვაზე. სამშობლოს ჯანსაღ შვილე-
ბის ამოჟლეტა, ასი და ათასი მილიონების, იმ მილიონების,
რომლებიც მშრომელი ხალხის ოფლით მონაგარია, გაფლან-
გვა და ტყუილ-უბრალოთ ჩაღუბა. სახლში ბიუროკრატი-
ული წესწყობილების წარმომადგენლებსა და ხალხს შორის
ატეხილი ბრძოლა; სრული ძალმომრეობა და თვითნებობა
ხალხის განმათავისუფლებელი მოძრაობის ჩასაქრობათ და ჩა-
სანარწყავათ; მუშების გაფიცვები, გლეხების არეულობები,
რომელთაც შიმშილი, უკიდურესი სიღატაკე იწვევს; უმაღ-
ლეს სასწავლებლების დაკეტა, ზოგიერთ საშუალო და თით-
ქმის დაბალს სასწავლებელში სწავლას შეწყვეტა; ყველა ამა-
სთან „შავი რაზმის“, ხულიგანების, საზოგადოების ნაძი-
რალთა ბნელი ელემენტების გამოხვლა საზოგადოების
ბრწყინვალე, ნათელ და ცხოველყოფილ ელემენტებთან სა-
ბრძოლველათ. ურიების და სომხების ასეთ შავი რაზმების
საშუალებით აწიოკება და გაჟლეტა. იმავე დროს საზოგადოე-
ბის ძალების დაქსაქსვა და აწინდელი ბრძოლისათვის მოკ-
ზადებლობა. ამაში გამოიხატება დღევანდელი კრიზისი, დღე-
ვანდელი გამოურკვეველი მდგომარეობა. არაფერ არ არის
უზრუნველ ყოფილი, რომ ყოველ წუთში მასზე არ იქნება
ნახმარი ძალმომრეობა, არ შეიქნება მსხვერპლი თვით-
ნებობისა.

როდემდის გაგრძელდება ასეთი საეჭო მოუსვენარი,
გამოურკვეველი და საშიში მდგომარეობა? მოვლის ამას და-
სასრული, თუ ჩვენ ვერ ვეღირსებით დამშვიდებით ცხოვრე-
ბას, აღამიანის პიროვნების უზრუნველყოფილ მდგომარეობას?
აი კითხვები, რომლებიც ყველა ჩვენგანს ძალა უნებურათ
ებადება თავში და პასუხს თხოულობენ. სად არის ის ძალა,
რომლის საშუალებით საზოგადოება უნდა განთავისუფლდეს
იმ საშინელი განსაცდელისაგან, რომელიც მას კარზე ადგას?
ერთათ ერთი საშუალება დაუკონებლივ დამფუძნებელი
კრების მოწვევაა, ე. ი. ხალხის წარმომადგენლების, მის მიერ
თავისუფლათ არჩეულ დეპუტატების შეკრება და მართლაც,

ვინ უნდა ამოიღოს ხმა ხალხის გასაჭირზე, ვინ უნდა იხსნას
იგი განსაცდელისაგან, თუ არა თვით ხალხმა, მის მიერ ამო-
ჩეულ წარმომადგენლების სემუალებით. მაგრამ ვინ უნდა
მოიწვიოს დამფუძნებელი კრება? როგორ, რა გზით უნდა
მოხდეს ხალხის წარმომადგენლების შეკრება ახალი საზოგა-
დოებრივი და სახელმწიფო წესწყობილების დასაფუძნებლათ?
უმრავლესობა იმ აზრისაა, რომ ამას მოახდენს თვით ბიურო-
კრატია, ე. ი. იმ პირთა კრებული, რომლებმაც შექნეს და
გამოიწვიეს დღევანდელი საშინელი კრიზისი. ასეთი იმედი
დააბა და განამტკიცა 12 დეკემბრის მანიფესტმა და 18 თე-
ბერვლის რესკრიპტმა. 18 თებერვლის რესკრიპტის ძალით სა-
შინაო საქმეთა მინისტრს ბულიგინს ებრძანა სათათბირო კა-
მისიის შედგენა, მისივე თავმჯდომარეობით, იმ წესების შესა-
მუშავებლათ, რომლების საფუძველზე უნდა მოწვეული იქნას
ხალხის წარმომადგენლები ზოგიერთ საკანონმდებლო განზ-
რახვათა შემუშავების დროს. იმავე რესკრიპტის ძალით,
როგორც კერძო საზოგადოებათ, ისე ცალკე პირებს ნება ეძ-
ლევათ შეკრებილიყვნენ და გამოეთქვათ თავის მოსახრებანი
სახელმწიფო წესწყობილების გაუმჯობესობის შესახებ. მაგრამ
ამის შემდეგ გავიდა აგერ სამ თვეზე მეტი და ბულიგინის
კომისიის შესახებ საზოგადოებამ და პრესამ არაფერი სარწ-
მუნო არა იცის რა. რაც შეეხება კერძო საზოგადოებათა კრე-
ბებს, ეს მინისტრის განკარგულებით ისეთ პირობებში ჩააყე-
ნეს, რომ ის მხოლოდ მარტოდენ ქალაქებზე დარჩა.
იმავე დროს ყველა აშკარათ ხედავს, რომ ბიუროკრატის ფე-
ხიდან ყოველ გვარი ნიადაგი ეცლება, რომ მან დაკარგა
ყოველივე ნდობა საზოგადოების თვალში. მაგრამ თუ ყურად-
ღებას მიაქცევთ იმას, რაც დღეს ბიუროკრატის მალალ
სფერებში ხდება, მეტათ გაოცებული დარჩებით. თითქო აქ
არც-კი ამჩნევენ, თუ საზოგადოებაში რა მოძრაობა მწიფდე-
ბა, რა ძალა იღვიძებს მის შესამუსრავათ. პირიქით, იქ
თქვენ ხედავთ რომ დღე ისეთი არ გაივლის, რომ რაიმე ახალი
კომისია ან რჩევა არ დაარსონ რომელიმე მსხვილი ბიურო-
კრატის თავმჯდომარეობით ყველა იმ კითხვების გამოსარკვე-
ვათ და გადასაწყვეტათ, რომლებიც დღეს საზოგადოებას
აღელვებენ, და რომლების გადაწყვეტა დღეს მხოლოდ ხალ-
ხისგან ამორჩეულ მთავრობას შეუძლია, და სხვის არავის.
ასეთია, მაგ., აკრძალული საკითხი მუშების საქმე, ბექვდითი
სიტყვა, გაძლიერებული დაცვის წესების გადაშინჯვა, გა-
დასახლების საკითხი და სხვ. თუ კი ყველა ამ კითხვების გადა-
ჭრა შეუძლია ბიუროკრატიულ მთავრობას, მაშინ რაღა საჭი-
როა ხალხის წარმომადგენლების მოწვევა, მაშინ რაღა აზრი
აქვს დამფუძნებელ კრებას? ყველა ამ კომისიების დაარსება
და აგრეთვე ის, რომ ბულიგინის კომისიის დღემდე არაფერი
არ გამოურკვევია, აშკარათ მოწმობს იმას, რომ ბიუროკრა-
ტიას არა გზით არა სურს ხალხის წარმომადგენლების მო-

წვევა, ვინაიდან ეს მისთვის სიკვდილი იქნებოდა, და თავისი თავის მოკვლა ხომ ერთნაირი გმირობაა და მასთან სერიოზული დათმობა, რასაც არასოდეს არ ჩაიდენს ჩვენი ბიუროკრატია. მაშ სად უნდა ვეძიოთ გასავალი? მაშ როგორ, რა გზით უნდა განთავისუფლდეს ხალხის წარმომადგენლების შეკრება სახელმწიფოს ძირითად კანონების გამოსაცემათ? არის მხოლოდ ერთი ერთი გზა ერთი ერთი საშუალება, — ეს თვით ხალხის ინციატივაა, მისი თაოსნობა, და არავის სხვისა.

ომის ამბებში.

დიდი ხანია რაც ჩვენ ომის შესახებ არაფერი დავიწყებია. და მართლაც, რაც იაპონელებმა მუკდენი და ტელინი დაიჭირეს და რუსის მხედრობა საშინლათ დაამარცხეს, ომის ველზე შესამჩნევი ცვლილება არა მომხდარა რა. ჟურნალ-გაზეთობა ამ ხნის განმავლობაში ომის შესახებ ავრცელებდა სხვა და სხვა სამხედრო ავტორიტეტის და კორესპონდენტების აზრს მომავალი შეტაკების შესახებ, როგორც ხმელეთზე, ისე განსაკუთრებით ზღვაზე. აქ კი სინამდვილეს ცოტათ მცირე ადგილი ჰქონდა დათმობილი. უნდა შევნიშნოთ, რომ მას შემდეგ, რაც აღმირალა როჟდენსტვენსკის ძლიერი ესკადრა, ოცდაათ მებრძოლ გემისაგან შემდგარი, ჩინეთის აღმოსავლეთის წყლებში გამოჩნდა, მთელი ქვეყნის ყურადღება განსაკუთრებით ზღვის ბრძოლაზე იყო მიპყრობილი. ამ მოსალოდნელი და აუცილებელი სისხლის ღვრის შესახებ, რა თქმა უნდა, სხვა და სხვა აზრისანი იყვნენ. ბევრს ჯეროდა, რომ აღმირალი როჟდენსტვენსკი თუ სასტიკათ ვერ დაამარცხებს და რუსის ფლოტის წარსული დამარცხებათა შურს ვერ იძიებს, იმდენათ მაინც დაამარცხებს აღმირალ ეოგოს ესკადრას, რომ იაპონელებს ხველეთზე ომის გაგრძელებას ხელს შეუშლისო. ასეთი აზრის მომხრენი სრულებით არ ცდილობდნენ ყველა გარემოების აწონ-დაწონვას. არ ფიქრობდნენ იმაზე, რომ აღმირალ ტოგოს ყავდა საუკეთესო ესკადრა, რიცხვით არა ნაკლები რუსის ესკადრაზე, გაწვრთნილი, გამოცდილი და გამარჯვების შარავანდედით შემოსილი მეომრებით, რომლებიც თავის თავს შინ გრძნობდნენ და ყველა ადგილები ზედ მიწევნით იცოდნენ, საცა კი შესაძლებელი იყო ბრძოლის მოხდენა. გარდა ამისა როჟდენსტვენსკის ეაკაიარას, მას შემდეგ, როცა ის იაპონიას მიუახლოვდებოდა, არ ჰქონდა არც ერთი გასაჩერებელი ადგილი, სადაც მას შეეძლო საჭირო სურსათი და ნახშირი ეშოვნა. როცა როჟდენსტვენსკი ბალტიის ზღვიდან შორეულ აღმოსავლეთში გაეჭვავრა, მაშინ რუსების ხელში პორტ-არტური იყო, და ეს მისთვის დიდი იმედი იყო. მაგრამ მას შემდეგ, რაც პორტ-არტური დაეცა, როჟდენსტვენსკის მისიამ ყოველგვარი აზრი და მნიშვნელობა დაკარგა. განა როჟდენსტვენსკის ამოდენა ხნის (მთელი შვიდი თვის) განმავლობაში ზღვაში ყოფნის შემდეგ შეეძლო იაპონიის ძლიერ ესკადრას თავისივე კარებთან თავზე დაეცემოდა, დაეპარებოდა და შემდეგ ვლადივასტოკის პორტში მოსულიყო? ეს მხოლოდ სასწაულით თუ მოხდებოდა, თორემ ჭკუაში მყოფი კაცი ამას ვერ იფიქრებდა. მაშ სად მიდიოდა როჟდენსტვენსკი? რა უნდა შეესრულებოდა მას? იგი მიდიოდა პირდაპირ დაღუპვისაკენ. იმას გამარჯვება არ ეწერა. მართალია, საომრათ რომ კაცი მიდის, იმას არ უნდა ეშინოდეს არც დამარცხების და არც სიკვდილის, მაგრამ ომში იგი ისე არ უნდა წავიდეს, თუ წინდაწინ გათვალწინებული არა აქვს როგორც თავისი, ისე მტრის ძალა. თუ მან წინდაწინვე არ იცის მტრის ძალა, და ისე მიდის მასთან საბრძოლველათ, ასეთი კაცი

ჭკუაზე ხელადებული უნდა იყოს. თვით როჟდენსტვენსკის საშვალეობა არ ჰქონდა მტრის ძალა ცოდნით და მხედრობით. ვალდებული იყვენ ეს ძალა სცოდნოდნენ და მხედრობით კიდევაც იცოდნენ, მაგრამ ვის რა ენაღვლებოდა სხვისი დაღუპვა, სხვისი ფულით მონაგარი სიმდიდრის განადგურება. საქმე ხომ მაინც წამხდარი იყო და ამით მხოლოდ დროს მოგება უნდოდათ, მაგრამ როცა იქნებოდა, სასტიკი სინამდვილე ყველას თვალ წინ უნდა დადგომოდა. მოახლოვდა შეტაკების დრო, იაპონელები დიდი ხანია გაფაციცებით თვალ-ყრუს ადევნებდნენ რუსის ესკადრის მოძრაობას. უმავთულო ტელეგრაფის საშუალებით, იმათ დაბეჯითებით და სისწორით იცოდნენ, თუ რუსის ესკადრა სად იმყოფებოდა, ან საით დაჰქვრდა კურსს. როჟდენსტვენსკიმ კი თითქმის არაფერი არ იცოდა ომის შესახებ თუ სად იყო იაპონიის ესკადრა და მაშასადამე მუდამ საფრთხეში და ძრწოლაში იმყოფებოდა, ვინაიდან არ იცოდა, როდის, რა წუთში დაეცემოდა მას მტერი. ეს საიდუმლოება აორკეცებდა მის საშიშარ მდგომარეობას. ამ შიშსა და ძრწოლაში გათენდა რუსეთის მხედრობისათვის და გულ სუსტის ხალხისთვის შაკბედილი დღე 14 მაისი. იგი დღე დაუვიწყარი დარჩება არა მარტო რუსის ხალხის ისტორიაში, არამედ მთელ-ქვეყნიერობის ისტორიაშიაც. მთელი ორი დღე და ორი ღამე გაგრძელდა ეს უმაგალითო ბრძოლა, რასაც რუსის ესკადრის სრული განადგურება მოყვა, ამ ორ დღეში რუსეთმა დაკარგა თერთმეტი საუკეთესო ჯავშნიანი გემი, რომელთაგან შვიდი («ენიაზ სუფოროვი», «იმპერატორი ალექსანდრე III», «ბოროდინო», «ოსლიაბია», «სისოა ველიკი», «ნავარინი», და «ადმირალი უშაკოვი») წყალში ჩაუძირავთ და ოთხი («ორიოლი», «იმპერ. ნიკოლოზი I», «გენერალ ადმირალი აპრაკსინი» და «ადმირალი სინაივინი») ტყვეთ არიან წაყვანაღნი. გარდა ამისა იაპონელებს ჩაუძირავთ კიდევ ოთხი კრესერი, ორი სატრანსპორტო გემი და კიდევ რამდენიმე ტყვეთ წაუყვანიათ, ასე რომ, რამდენათაც დღემდის გამორკვეულია, რუსებს დაუკარგავთ სულ 22 გემი. გარდა ამისა იაპონელებმა დაატყვევეს თვით ესკადრის უფროსი ადმირალი როჟდენსტვენსკი და კონტრ-ადმირალი ნებოგატოვი, რომელთაგან პირველი დაჭრილია მძიმეთ. ერთი სიტყვით ეს ისეთი დამარცხებაა, რომლის მსგავსი ჯერ ისტორიას არ ახსოვს. რამდენიმე ათას მეომრებთან ერთათ შორეულ აღმოსავლეთის წყლებში დაიძირა და დაიღუპა აუარებელი სიმდიდრე გემების და იმათი მოწყობილობის სახით. რას უნდა გრძნობდეს ამ დაღუპულთა ნათესავები და მეგობრები, რას უნდა გრძნობდეს დღეს მთელი რუსეთის ხალხი, თუ მას სრულებით არ დაუკარგავს გრძნობა? სად მიდის ამოდენა მსხვერპლი? რისთვის იფლანგება და იღუპება ამოდენა სიმდიდრე? მას შემდეგ, რაც ომი დაიწყო, წელიწადი და ხუთი თვე გავიდა, რუსეთის მხედრობას გარდა დამარცხებისა, არა გამოუტყდა რა არც ხმელეთზე და არც ზღვაზე. ნახევარი მილიონი ჯანსაღი ხალხი ან გაიქვლიტა და სრულებით დაიღუპა, ან სამუდამოთ დასახიჩრდა; იმავე დროს რამდენიმე მილიარდის ქონება ჩაიღუპა, და ჩვენ მარტო დამცირების და შეურაცყოფის მეტი არა გვრგვებია რა. მაგრამ რა არის ამ უმაგალითო დამარცხების და საშინელ შეურაცყოფის მიზეზი? ტყუილი ფიქრი იქნება, თუ ჩვენ ჩვენი დამარცხების მიზეზათ იაპონიას დავსახავთ. არა და არა. პირ-იქით, იაპონია ამჟღავნებს რუსეთის მხედრობის ნამდვილ დამარცხების მიზეზს, ე. ი. რუსეთის ხალხის ნამდვილ მტერს. ეს მტერი აქ არის, და იგი დღეს ბიუროკრატის სახელით არის მონათლული. აი ვინ დაამარცხა რუსეთი, აი ვინ შეურაცხყო და ვინ შეარცხვინა რუსეთის ხალხი მთელი კა-

კობრიობის წინაშე! ბიუროკრატია გახრწნა და გაათახსირა ჩვენი ხალხი, და ბოლოს გამოიწვია ყოვლად უაზრო ომი იმ იპოპოსთან, რომელთანაც რუსის ხალხს არაოდეს არაფერი სამტერო არ ქონებია და არც ექნება. სადა ხარ რუსეთის ხალხო, რათ ხმას არ იღებ? შენი სახელით ამოდენა უდანაშაულო სისხლი იღვრება! შენი შვილები სიკოცხლეს წირავენ, ულუკმაპუროთ ტოვებენ მშობლებს, ცოლშვილს და ნათესავეებს! რათ არ ეძიებ, რათ არ კითხულობ, თუ ვისთვის ან რისთვის ხდება ეს ასე? უნდა იცოდეთ, რომ მხოლოდ შენი მედგარი ხმა შეაჩერებს ამ საშინელ სისხლის ღვრას! თორემ როდემდის უნდა გაგრძელდეს ეს? ან რა აზრი უნდა ქონდეს ამ გაგრძელებას? დღეს შენ უნდა მოითხოვო ომის შეწყვეტა და პასუხის გებაში მიცემა ყველა იმათი, ვინც ეს საზარელი სისხლის ღვრა გამოიწვია. (ეს. ო.ტ.)

ნახიჩევანში მოხდარ ამბების გამო.

კიდევ ჟღერა, კიდევ დარბევა—აწიოკება, კიდევ უდანაშაულო ხალხის დანთხეული სისხლის მორვეი! თითქოს არ კმაროდა ის საშინელი სისხლის ღვრა, რომელიც ბაქოში მოხდა ამ წლის თებერვალში, და მრავალი სხვა ასეთი უბედურება, რომლის მოწამეა დღევანდელი რუსეთი. საზარელი შავი ძალა, რომელიც ასეთ ნობათებს უმზადებს დღევანდელს, უომისოდაც გაჭირვებულ ცხოვრებას, გაუმაძღარ ყოვანაგვით თავს დაჩხავის შეუგნებელ ადამიანთა ბრბოს და ძმას ძმას უსევს ასაკლებათ და ასაწიოკებლათ. ვინ იცის, ვინ არის თავმდები რომ ის, რაც ბაქომ და ნახიჩევანმა განიცადა, დღეს თუ ხვალ სხვა ადგილებსაც არ მოეღის? ვის შეუძლია თვალყური ადევნოს „ბნელი ძალების“ მოქმედებას და მიხვდეს თუ დღეს სად ამზადებს ნიადაგს თავის საზიზღარ ნადიმისათვის? და მერე რომც ვიცოდეთ, რა ადგილს მოეღის ასეთი განსაცდელი,—ვინ არის დამხმარე, ვინ არის ისეთი რომ ერთმანეთზე არ მიუშვას, არ მიუსისოს გონება დაბნელებული, უვიცი ადამიანები. ამ კითხვების პასუხი დღევანდელი საზოგადოებისათვის აშკარაა. ბაქოს და ნახიჩევანის უდანაშაულო მსხვერპლნი თავის თავათ ღალატდებენ თუ როგორ აცხრობენ „ვისიც ჯერ არს“ გაათრებულ დაგეშილ ადამიანთა ბოროტ მოქმედებას. მხოლოდ ერთათ ერთი მტკიცე იმედი ანუ გეშებს დღევანდელი ცხოვრებით დაჩაგრულ ხალხს ასეთი უბედურების დროს: მტკიცე იმედი, რომ დიდ ხანს ვეღარ გასტანს ამ ნაირი ცხოვრება....

სხვა და სხვა ამბები.

- სოფ. ფცაში მოუტლავთ მემამულე თ-დი ლევან ამირჯიბი,
- ქ. ახალციხეში ა. მელქონიანის ქარხნის მუშები გაფიცულან. მათი მოთხოვნებიანი დაუკმაყოფილებიათ.
- როგორც გაზეთებში იუწყებიან, ოს-ჩაჩნებსა და ყაზახ-რუსებს შორის დამოკიდებულობა გამწვავებულა. რამოდენიმე მკვლელობაც მომხდარა.
- როგორც გავიგეთ, გურიაში დაბანაკებული რაზმის უფროსი ალიხანოვი ერევნის გუბერნიაში გაუგზავნიათ. მის ნაცვლათ უფროსობა პოლკოვნიკ ალფტანისათვის ჩაუბარებიათ.
- დუშეთის მაზრიდან ატყობინებენ „ივერიას“: დუშეთში 65 კახაკი მოვიდა. მათ მოსვლისათანავე სამაზრო აღმინისტრაცია შეუდგა მოთავე გლეხების დატუსაღებას და ათხოდ დღეში შვიდი კაცი დააპატიმრესო.
- ბაქოს გენერალ გუბერნატორს განკარგულება მოუ-

ხდენია, რომ საბქოს კრებაზე ხალხი და გამგეობის მოსამსახურენი აღარ შეეშვან. მიუხედავად უწყობადა მოხდენას ასახელებენ.

- ქალაქში ბინების სიძვირემ აიძულა საპროლეტარატის მცხოვრებნი, ქალაქის გამგეობაში განცხადება შეეტანათ ბინების ფასის დაკლების შესახებ, მაგრამ როგორც შევიტყვეთ ქალაქის გამგეობა არ აპირობს ამ საქმეში გარეგას.
- ქ. ვერხნოუდინსკში 12 მაისს 1200 მუშა გაფიცულა ბოთლის საკეთებ ქარხნისა.
- 12 მაისს ქ. ეკატერინბურგში ასოთ ამწყობნი გაფიცენ. გაზეთები ნახევარ ფურცლებათ გამოადის.
- ქ. ვეპატორიაში ყველა დარგის მუშები გაფიცულან: მეეტლეები, მეფურნეები, წყლის მზიდავნი და სხ. არავითარი შეტაკება ჯერ არ მომხდარა.
- რიზანის გუბ. ერთ მაზრაში სოფ. გრატოვკის გლეხები დასცემიან ერთი ვაჭარის ბინადრობას და აუკლიათ.
- ქ. ბრიანსკში 16 მაისს, წარმოდგენის დროს დიდი დემონსტრაცია მოუხდენიათ. პოლიციისა და ჯარის შემწეობით ხალხი გაუფანტავთ. ბევრი დაუტუსაღებიათ.
- ქ. არმავირიდან იუწყებიან დეპეშით: კავკაის რკინის გზის სადგურ გულკევირზე 16 მაისს სასტუმროში თავი მოიკლა გენერალმა კოვალიოვმა, რომელსაც ექიმი ზაბუსოვის წამება ბრალდება.
- კოკოვცევის კომისიის მეორე სხდომაზე შემდეგი ამბავი მომხდარა: სხდომაში მონაწილე მრეწველთა მონდობილებით მოსკოვის საბირჟო კომიტეტის წევრმა კრესტოვნიკოვმა განაცხადა: ვინაიდან რუსეთს ასეთი უბედურება წაეკიდა, ჩვენ ვეღარ შეგვიძლია დამშვიდებით განვაგრძოთ კომისიაში მუშაობა, მათ უფრო, რომ ამისთანა არეულობის დროს საჭიროა ჩვენ-ჩვენს ოჯახებში ყოფნა და ამიტომ გთხოვთ სხვა უფრო მოხერხებულ დროისთვის გადაიდვას სხდომა ამ კომისიისათ. ჩვენ კარგათ გვესმის რომ სახელმწიფო ფულებს საჭიროებს და ამიტომ დროებით ასწიეთ ბაჟი 1906 წ. იმდენათ, რამდენიც საჭირო იქნებაო. კოკოვცემა უპასუხა, ნამდვილია და მეც კარგათ მესმის თქვენი სულიერი მდგომარეობა, მაგრამ კომისიამ რომ მუშაობა შეაჩეროს, ამით დაირღვევა ინტერესი მუშებისა, რომელნიც დღით-დღე ელიან საქმის გადაწყვეტას და ამიტომ გთხოვთ ერთხელ კარგათ კიდევ გააჩიეთ ეს საკითხი სხდომის დროებით შეწყვეტის დროსო. მრეწველთ სხდომის განახლებისას წინანდელი გარდაწყვეტილება გაუმეორეს კოკოვცევს, რომელიც იძულებული შეიქნა დაეხურა სხდომა, მაგრამ განუცხადა მათ, რომ ის მთავრობის წარმომადგენლებთან ერთად განაგრძობს მოქმედებას, შეიმუშავებს კანონ-პროექტს უკვე განხილულ საკითხისას გაფიცვის შესახებ და გადავა შემდეგს კითხვებზე. ბოლოს მან მოისურვა, რომ წასულები ჩქარა დაბრუნდნენ და მით დახმარება გაუწიონ განზრახულ საქმეებში.
- ჩვენ გავიგეთ, რომ პეტრე მირიანაშვილი, რომელიც ქართულ ენაზე გაზეთის გამოცემის ნებართვას თხოულობდა, ახლა ქართული ენის ცენზურის ადგარს თხოულობს და გაზეთის გამოცემაზე კი უარს აცხადებს.
- თფილისის ქალაქის რვა საპოლიციო ნაწილის მცხოვრებთ რიცხვით ათასამდე კაცს განცხადება შეუტანიათ ქალაქის გამგეობაში და თხოულობენ ბანისა და მალაზიების ქირის დაკლებას. მდგმურები და მალაზია-დუქნების მოქირავენი თხოულობენ ბანის ქირას 50 პროცენტი დააკლდეს. და ქალაქის თავს სთხოვენ, რომ მან ნება დართოს საზოგადო

ყრილობა მოახდინო, რათა მოილაპარაკონ და კაცები აირ-
ჩიონ თავიანთი მოთხოვნების განსახტრციელებლად.

— ბაქოს გენერალ-გუბერნატორს განკარგულვა მოუხდენ-
ნია ადგილობრივ ქალაქის საბჭოს კრებაზე აღარ შეუშვან
არც ხალხი და არც გამგეობის მოსამსახურეები. მიზეზით მო-
ხსენებულია ის „უწისობანი“, რომელსაც საბჭოში ხალხი და
მოსამსახურენი ახდენენ.

— როგორც დებეშებიდან ჩანს, რუსეთის დატყვევებულ
მეზღვართა რიცხვი 14 და 16 მაისის ბრძოლის დროს ოთხი
ათასამდე ასულა, მათ შორის ასი აფიცურია. მოკლულთა და
დაღუპულთა რიცხვი ჯერ არ იციან, მაგრამ ეჭვი არ არის,
იგი ამაზე გაცილებით ბევრი იქნება.

— ქუთაისიდან იწერებიან: ლეჩხუმელებმა გაანთავის-
უფლეს დაღეშქილიანი, რომლებიც ქუთაისში ჩამოვიდნენ,
რომ გუბერნატორს გამოეცხადონ. — საპატიროდან რამდენიმე
პატიმარი გაიპარა.

— კავკასიის ნამესტნიკმა ი. კ. ზუბოლაშვილს ნება და-
ართა გამოეცხად ქ. თფილისში ყოველ დღიური გაზეთი რუ-
სულ ენაზე, სახელწოდებით „ზაკავაზი“.

— ქუთაისიდან გაზ. „ივერიას“ სწერენ: 14 ამ თვეს
ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორმა ადგილობრივ პოლიციე-
სტრის და პროკურორის თანხლებით ინახულა ქუთაისის სა-
გუბერნიო საპრობილე და გაანთავისუფლა იქიდან 114 პო-
ლიტიკური დამნაშავე. შეპყრობილთა უმრავლესობა გლეხები
იყვენ.

შეტდომის გასწორება: ბ-ნ ვ. ნ. — ის წერილში „პასუხით ილია
კავკასიის“ (იხ. „მოგ.“ № 18) 284 გვ. წერია: „არეულობამდე ილია-
ზე დღობრის ჯამაგირი ირიცხებოდა 80 თუმანი“. უნდა იყოს: ირიც-
ხებოდა 80 მანეთი.

და ბ ა — ს ო ტ ლ ი ს ა მ ბ ე მ ი.

სვანეთი. ქუთაისის გუბერნიის უფლებმა ვუთხემ და საერთო
მთელმა რუსეთმა თუ შეიგნო თავისი აუტანელი ცხოვრების მი-
ზღვრები და ურთობით ბრძოლა გამოეცხადა მათ, არ ჩამოჩინა
დედს ამ მოძრაობას სვანეთიც. ადგილობრივმა მკვიდრმა მსწრაფელ
შეითვისა თავისი შეზობლებიდან დედასა და ჭირ-ვაჩანის ვითარე-
ბა... აქაც აბოძებდა ხალხი... აქაც შეიგნო ხალხმა თავისი მტრის
ვინაობა და მისი სისუსტე-სობროტე... აქაც ახმაურდა ხალხი და
შეუერთდა საერთო ბრძოლაში გურულებს, იმერლებს და მეგრელებს...

სულ რამ თვე თუ იქნება რაც სვანეთში მდეღვარება და მო-
ძრაობა დაიწყო. მოძრაობამ ბირველათ ქვემო (სადაღიანო) სვანეთ-
ში იჩინა თავი. აქ არ შეუდგები იმის აწერას, თუ რაში გამოხსატე-
ბოდა ბირველათ ის, არც იმის აწერას თუ როგორ განადგურეს სა-
სოფლო კანცელარები, როგორც კანონის ძალით მათი ბირვანების
დამამხინჯებელი და სკოლები, როგორც ბავშვების განების გამოლა-
ყებელი... დედას უფლებასთვის, ვინც კი იცნობს სვანეთს, ცხადზე
უცხადესია, რომ აქაურმა მკვიდრმა ცოტათ თუ ბევრათ შეიგნო
თავისი მტრის ვინაობა და სასტიკი ბრძოლა გამოეცხადა მას.

წინა დღეებში აქაურ საზოგადოებას მოუკლეს თავისი საუკე-
თესო მოძე, მასწავლებელი და წინამძღოლი შამშე გვლავანი... ის
მოკლეს დღისით... მისი მკვლელები, რომელთა რიცხვი ექვსამდის
ადის, ეკუთვნიან თავად კარდაფხაძეთა გვარს... ზოლიცა კი ჯერ-
ჯერობით არაფერ გამოძიებას არ შერება და მცნა არც კი შე-
ეჩნეს ამის შესახებ რქში, რაც მისი მხრივ ადვილი მოსალოდნე-
ლია... ხოლო მკვლელებს იძიებს ისევ ხალხი და დამნაშავეთა წი-
ნადმდეგ სასტიკი ზომები აქვთ მიღებული. განარსებული და აბო-
ბქებული ხალხი, ერთი თავის საუკეთესო წინამძღოლის დაკარ-

გვით, კარს შემორტყმია კარდაფხაძეებს და ვარკთ არ უშვებს...
სვანურ წესზე ისინი სისხლს თხოულობენ...

არც ზემო სვანეთი ჩამოჩინა თავის მტრის გამოცხადებას...
აქაც იღვიძეს ხალხი... აქაც ახირებს ის იანადით აღჭურვას და
საერთო ბრძოლაში შედგარ მოქმედებს... თუმცა ზატარ-ზატარად
დედას აქაც ემნევა მუდამ დედა ხალხს, მაგრამ მკაცრი და გაბე-
ღული მოძრაობა ჯერ არ მომხდარა და შემთხვევას უდღიან...

ბირველათ ზემო სვანეთში სამინისტრო სკოლის მოწაფეებმა
დაიწვეს გაფიცვა. როგორც ნამდვილი წყაროებიდან გავიგე მესტიის-
დატალის ოკუპაციის სკოლის (საქალაქის საზოგადოებაში) მო-
წაფეებს 19 მარტს გამოეცხადებიათ ბრტესტი მასწავლებლები-
სთვის და ქუნიდან დაუძახიათ: „До свиданія г.г. учителя!..
не беспокойтесь, больше в школу не придемь!..“
ბირველი იერში იყო სკოლების წინააღმდეგ და აგრეთვე სხვები-
სთვის ბირველი მაგალითი. წამოიღვივეთ, რომ უფელ სკოლებზე
ამ ამავამ დიდი გავლენა იქონია და უფელკან საერთო ბავშვების
რიცხვი შემცირდა. ჯერ-ჯერობით სწავლა არ შეწყვეტულა ოფიცია-
ლურათ, რადგან თითო-ორი ბავში კიდე დაიარება ზოგიერთ
სკოლებში... ჩავრდენ მასწავლებლები ფაქტში, რა ქნან ან როგორ
იმოქმედონ შემდეგში... და აი კიდეც მოუხსნავთ საშავლება...

ამრიგად 4 სადამოხე მოუყრათ თავი ზემო სვანეთის სამი-
ნისტრო სკოლის მასწავლებლებს და შორე დედას დიდი ჩურჩულის
აქეთ-იქეთ ფაც-ფაცის შემდეგ შესდგომიან თათბირს. ზოგიერთს,
როგორც გავიგე დანამდვილებით, ძლიერ უჭირდათ სიმართლის
თქმა... წამოიღვივეთ, ზოგს ჯამავირის დაკავების ეშინოდა თურმე
და ზოგს სრულათ დათხოვნის, სიმართლის თქმის გულისთვის...
მაგრამ როგორც იყო გაბედეს და თქვეს, რისი თქმაც ეშინოდათ...
შეაყენეს რქში და კიდეც წარუდგინეს მთავრობას...

დასასრულ უნდა აღვნიშნო შეითხველის საუკრადლებით, რომ
სადაღმკვდიანო სვანეთი თითქმის ჯერჯერობით მომზადებულია დე-
ვანდელი მოძრაობისთვის და ბრტესტის გამოცხადებას უბრებს
აქაურ შემამულებებს ადგილის კაცების შესახებ.

სკვინჩა.

ს. სარიყამიში (ყარსის ოლქი). გერავითანი ბოროტი, ბე-
ლი ძალა ვერ აძინებს ზაწია სარიყამიშის მოწიფებულ საზოგადო-
ებას. (აქაური საზოგადოება გაუფიქლია ორ მოწინააღმდეგე ბანა-
კათ. 2/3 შეადგენენ მისამხსურე ბირნი, ბიურგოვარტია, 1/3 მკვიდ-
რი მცხოვრებნი. წერილი ვაჭრები, ხელოსნები, დღიური მუშები
(200), ნოქრები და უფელ ცხოვრებით დაბნავებულნი და სასეშავ
საზოგადოების 1/3 მუავს). თანამედროვე ცხოვრების მავჯ აჩქარებით
სცემს, მრავალი კრება გაიმართა სხვა და სხვა საჭირ-ბოროტო და
თანამედროვე ცხოვრების კითხვების გადასწყვეტათ. 8 მაისს კრე-
ბაზე ბჭობა ხანგრძლივი იყო, ახრთა შეჯახ-შემოჯახება მრავალ
ნაირი. ბირველათ კრებას უნდა განეხილა კვირა-უქმე დედას დუქნე-
ბის დაკეტვის საკითხი, ბოლოს დაადგინეს შემდეგი: 1) ამოაჩიკეს
5 მსჯულო, რომელმაც უნდა კანჩიონ ურთიერთ შორის მომხ-
დარი უკმყოფილება და სხვა უზნეობა. ამ რიგით ადგილობრივ
ადმინისტრაციისთან შესწავიტეს უფელივე დამოკიდებულება.

2) აიკრძალეს ღვთობა და ფულზე ვარტის თამაში. ვინც ამ
მუნლს ბირველათ დაარდევს—დაჯარიმებენ, შერეხელ-გი, ზნე-
ობრივ სასჯელს გადაუწყვეტენ (ბოიკოტი). უნდა აღვნიშნო, რომ
კრების დადგენილ მუნლებთან დარდევამი ადებელი ჯარიმა, მიეცე-
მა საერთო კანსას. ამით დასრულდა 8 მაისის კრება. არ გაუფელა
სამ დედას, რომ ერთ ადგილობრივ მცხოვრებს დაეკარგა ვერცხლის
ქამარი. მარა ძებნას დიდი ხანი არ მოსდომება. ქურდი იბოფეს
და თვით განსამართლეს: 1 თვის განმავლობაში ხმა არავინ გას-
ცეს და თუ ხელმეორეთ შემხეულ იქნა ქურდობაში—სამუდამოთ
გააქედონ საზოგადოებიდან. დამნაშავე სწუნს, ნანობს, ზატებას

თხოვლობს, მარა ბიურკრატის მსახურებოვით ქრთამის არ იღებს ხალხისაგან ამორჩეული მსახურები და თხოვნა-მუდარაც მეტია. ამ რიგით თუ დღემდე ზოლიცა სხვა და სხვა სახიფათოთ სავსე იყო, დღეს, ხალხისაგან ამორჩეულ მსახურებს ცოტა სახიფათო მისდის და რაც აქვს გასარჩევი—მალე, დაუფლებლავ არჩევს, არც მომხიფან-მომხსუნებს თუელი არ ეხარჯება, თხოვნებს არავის აწერებს და... ზღვიციის მოხელეებსაც დაუღვთო დასვენების დრო, თუ იგიური მხრით ასეთი დასვენება მოხელეთათვის ხელსაყრელია, ხოლო მატრიალურათ-ვი ვერ არის სახუგეშო, რადგან ქრთამს ვერავისაგან მოკლავს... თუ მთავრობის მოხელეების შემწეობით მრავალნაირათ იტანჯებოდა მშრომელი, მუშა ხალხი, დეე დღეს მათ იტანჯონ მათგანვე დატანჯულთაგანს! ამას სამართლიანობა მოითხოვს და ახა რმელი ზოლიციელი, მთავრობის მოხელე შესტვილის, წინ აღუდგება ცხოვრების მიმდინარეობას, ისტორიის მსვლელობას! ამ რიგით სარეაქციონერებმა ხმა გასცეს მეტრადელ მოძიების უმრავლესობას... მომავალი ვრება სხვა საკითხებს გადაწყვეტს. ამასე შემდეგ.

დოლოია.

ვანის საზოგადოება (ქუთ. მაზრა). ამას წინეთ სოფ. ვანში შეიკრიბებენ ვანის საზოგადოების მცხოვრებლები განურჩევლათ წოდებისა და სქესისა თანამედროვე ცხოვრების „მწვავე კითხვების“ ასახსნელ-გამოსარჩევად. კრებას დაესწრო 3000-მდე ქალი და გაცი, ყველა განსრულები, ყველა კაცობრიული ესაღმებოდა ერთმანეთს ამ არა ჩვეულებრივ კრებაზე, რადგან ეს კრება იყო სახალხო კრება, ხალხის სურვილით შემდგარი და არა დახვარებული ბიურკრატის რმელიმე წარმომადგენლის ბრძანებით; და რა განსაკვირვებელია, რომ ხალხი აღტაცებით მიკვებოდა ამნარ კრებას... დიას, აქაურმა მშრომელმა ხალხმაც ამაღლა ხმა. გამოერკვა სდათას ძილისაგან, აღდგა მკვდრეთით, გასილა თვალები და დაინახა თავისი მტერი და მოყვარე და როგორც გარშემო მისმა დახვარულმა ამხანაგებმა, ამათაც უარევეს ყოველივე დახვარებული ძველი წესწეობილება და მოითხოვეს ახალი წესწეობილება ისეთი, როგორსაც დღეს მთელი რუსეთის იმპერიის მშრომელი ხალხი თხოვლობს. აქაურმა გლეხობამ სადაში მისცა თავისუფლებისთვის მეტრადელ ამხანაგებს კავკასიელებს და რუსებს. ვაჟკაცურათ დასტვიფლეს უსამართლობას და ზირდებინ ამხანაგებს გულწრფელათ, რომ სისხლის წვეთამდის არ უღალატებენ ამ სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლაში. ხალხის მოძრაობა, როგორც სხვაგან ისე აქაც ეკონომიურ ნიადაგზეა აღმცენებული, მარა ამასთანავე ნუ დავივიწყებთ, რომ მას დრმა ზოლიციური ხასიათიც აქვს, რადგან ხალხი გურიის ცხოვრების მაგალითებმა და თავის თავზე მწარე გამოცდილებამ დრმით დაარწმუნა, რომ სანამ არსებული დამხალი „ბიურკრატისმი“ არსებობს, მანამდის მისი აღმთავრული ცხოვრება შეუძლებელია. და ამიტომ მიუხედავათ ხნოვანობისა, ყველას ზიზღს გურის ბიურკრატის ყოველივე მოქმედება და სულით და გულით მონდომებული არიან როგორმე აღრე და მალე ჩანსვენს სამარეში არსებული წესწეობილება. ამასთანავე წარმითქვა ხალხმა გულში დიდის ხნის დაგუბებული უსამართლობა და მწუნარება: როგორ აძრობდა ტყავს მათ სოფლის შემომუღე და მისი მოურავი, როგორ ატყავებდენ სოფლის ჩარხები, როგორ ატყუილებდენ საიქიოს წარმომადგენლები, მარა სააქაოს თუთუნება-განცხრომის მოტრფიადე „სულიერი მამები“ თავისი ენა ტუბილობით და ახდვიანებდენ დრამას და სხვა ათასნაირ გადასახადებს თავის სასარკებლოთ. როგორ ფტქვნიდა მის მიერ ამორჩეული, მარა ბიურკრატის მონა-მორჩილი მამასხლისი სულ მტირე საქმისთვის და სხვ... შემდეგ მოიღაზარაკეს რა თავიანთ გაჭირვებულ მდგომარეობაზე, ერთმანთ გადაწყვიტეს მოითხოვონ ის, რასაც მთელი რუსეთის იმპერიის შეგნებული ზრდელტარიატი და მისი იდელოკები თხოვლობენ უნაკლულოთ. დიას, აქაურმა

ხალხმა ძმურათ გაუწოდა ხელი რუსეთის იმპერიის დახვარულ ამხანაგებს მიუხედავათ საწმუნროებისა, ეროვნებისა, ენისა, რელიგიისა, გრილათ, როგორც ის ჩვენს „ნაციონალ-დემოკრატულ-რადისტ-სოციალისტებს ესამოვნებოდათ. ათერიადეს წითელი დროშა შესათერის ზედ წარწერთ და თანაც დემონსტრაციულათ გაიარეს რამდენიმე მანძილი მარსელოვას სიძღვრით.

ს. გ—ლი.

რუსეთის ქრონიკა

გაზ. „ვესტნიკი“ ერთ-ერთ სტატიაში არკვევს იმას, თუ დოკორ უეურებენ მარქსისტები აგრარულ კითხვას.

ძალიან ხშირათ გვესმის სრულიად უსაფუძვლო აზრი, ვითომც მუშათა ზარტიის თეორეტიკოსები—მარქსისტები ცდილობდენ გლეხ-კაცობის გადატაკებას, ულუკმა-პურით დატოვებას სოფელში, რომ მშიერი გლეხი ქალაქისაკენ გაიქცეს და იქ ეძებოს საშუალო, შეემატოს ქალაქის მუშებს და ამით გაძლიეროს თვით მუშათა ზარტია. ამისდა მისეღვით მარქსისტები ვითომდაც ცან ეწოდენ სისარულით, როცა გლეხების გადატაკებას ხედავენ. ამ ნაირი დახასიათება მარქსისტებისა აგრარულ კითხვაში, რა თქმა უნდა, ბევრ გულბორეველო დამწერე აღმთასს ამხედრებს მუშათა ზარტიის წინააღმდეგ და კარეშემო წამ და უწუმ გესმის ხან ოხვრა-კვნესა, ხან წვევლა-კრეველა, ხან ტორები და საყვედურები. საბედნიეროთ ეს ტორები და საყვედურები ეფველ გვარ საფუძველს მოკლებული არიან და მხოლოთ ავტორების ტკეის სისუსტეს ამტვიტებენ.

მარქსისტები, როგორც ევლოიუციონისტები, ე. ი. თან და თანობითი განვითარების მომხრები, წინააღმდეგი არიან ყველაფერი ნაძალადვეისა და სწამთ მხოლოთ ბუნებრივი განვითარება ეკონომიური ცხოვრებისა. ჩვენი ეკონომიური ცხოვრება-ვი და განსაკუთრებით ჩვენი გლეხების ცხოვრება, იმ ნაირ ზირობებშია ჩაყენებული, რომ ბუნებრივათ განვითარებას ვერ შეიძლება. დაძველებული წესწეობილების ზოლიციური ზირობები, თეოდალური, ბატონ-მშიური დამოკიდებულების ნაშთები და კიდევ მრავალი დრო-კასული, ცხოვრების მიერ დატოვებული ჩვეულებები გზას უღობავენ და ხელყოვნურათ ახერებენ ჩვენი ცხოვრების წინ-სვლას. მამასადამე მუშათა ზარტიის თეორეტიკოსები უნდა ეცადენ, რომ მოსზონ ეს მავნებელი, დაძველებული ზირობები, როგორც გლეხების უფლებრივ და წოდებრივ ყოფა-ცხოვრებაში, აგრეთვე ადგილ-მამულის განწილება მისევესში. გარდა ამისა მუშათა ზარტიისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ როგორ გათავდება აგრარული რეფორმების საქმე და მარქსისტები არასოდეს არ ეწინააღმდეგებინ გლეხებისთვის მიწის დარიგებას. მამასადამე სულ ტუილ ხმებს ავრცელებენ ის „ნარდინიკები“, რომელნიც ამბობენ, ვითომც მარქსისტები გლეხ-კაცობის ძალით, ხელწვრურათ გადატაკებას ცდილობდენ. მარქსისტებმა კაცათ იციან, რომ მათი საბოლოო საზოგადოებრივი იდეალი განხორციელდება კანიატალიზმის სრული განვითარების შემდეგ, რადგანაც თვით კანიატალიზმი ბადებს ძირითად განსუთქილებას წარმოების ფორმის საზოგადოებრივობას და ნაწარმოების კერძო-კაცის მიერ მითვისების შორის. კანიატალიზმის განვითარებისათვის აუცილებელი საჭიროა ბაზარი. კარეშე ბაზარი რუსეთისათვის—მხოლოთ ოცნებას წარმოადგენს, რადგან, სად შეუძლია რუსეთში დამზადებულ საქონელს ქიშხობაში გაუმარგრდეს დასავლეთ ევროპისას, ხოლო, რაც შეეება შორეულ აღმოსავლეთს, იქაური ბაზარის მოპოებაზე იამონია ჯერჯერობით სასტიკ უარს ეუბნება რუსეთს და არც მომავალი გვიქადის რამე საწუგეშო. დაგვრჩენია მხოლოთ-და შინაური ბაზარი, რომელიც მართლაც და იმდენათ ფართოა, რომ მისი გაძღობა ყოველად შეუძლებელია ჯერჯერობით მანც; ამისათვის რუსეთს სრულიად არ ესაჭიროება კარეშე ბაზარი, როცა თავის შინ შეუძლია საქონლის გასაღება. მერე

როგორ მდგომარეობაშია დღეს ეს ბაზარი? გლეხობა, რომელიც დღეს უმთავრეს გამსაღებელად უნდა ჩაითვალოს მინაურ საქონლისა, მეტათ გაჭირვებულ მდგომარეობაში იმყოფება. ხალხ იმისათვის, რომ შინაური ბაზარი გადინებდეს საჭიროა გლეხობის გადინებებს ეკონომიურათ. აქედან ნათლათ ჩანს, თუ როგორ უნდა უყუროს მარქსისტებმა აგრარულ საკითხს.

გარდა ამისა გლეხების გადატყვებას მოეობა გლეხ-კაცების ქალაქში გასვლა საშუალოთ. როგორც მცირე მოთხოვნილების ხაზი, იგინი დათანხმების შედარებით ნაკლებ საფასურზე, ამით დასწევს საშუალო ქონსს, რაც მეტათ მავნებელია მუშათა ჰარტი-ისათვის.

და ნუ თუ ასეთ მისაზრებათა შემდეგ მაინც საჭიროა მარქსისტებისათვის გლეხების გადატყვება? რასაკვირველია, არა. პირ-იქით იგინი სულთ და გულით მამხრე არიან გლეხების მარტო-აღურათ გადინებებისა და ამისთვის მოითხოვენ მათთვის ეგრეთ წოდებულ „ჩამონაჭრებს“. ხალხ, როგორ უნდა მოხდეს მაშის განაწილება—ეს თვით გლეხებმა უკეთ იციან და თვითონ მარქს-ისებურ თავანთ საქმეს.

ასეთ აზრისა არიან მუშათა ჰარტიის თეორეტიკოსები აგრ-არული კითხვის შესახებ. ეს აზრი იმდენათ ნათელი და მარტოვია, რომ მისი რ-ნაირათ ახსნა—შეუძლებელია.

მესამე საარბიო კორპუსისადმი ბრძანებაში დაბეჭდილია: „მე-30 საარტილერიო პარკის შტაბს-კაპიტანმა ბოხანმა რომელიც გაწესებულა მე-27 საარტილერიო ბრიგადაში, ნება მისცა თავის თავს წარმოეთქვა საჯარო სიტყვა, რომელშიაც შეეხო პოლიტიკას, რისთვისაც შტაბს-კაპიტან ბოხანს ვატუ-საღებ ოცდაათი დღის ვადით ვილნოს საქალაქო გაუბრუნებ-ტაზე. (პ.).

ტ. ს. ტატიშჩევის დაევალა რუსეთის ოპოზიციური მოძ-რაობის ზრდის და მდგომარეობის შესახებ მოხსენების შედ-გენა. მოხსენება 4 თვის ვადაში უნდა დაასრულოს.

კურლიანდიის გუბერნატორმა ბრძანება მისცა მაზრის უფროსებს და პოლიციებისტერს, რომელთაც უნდა განკარ-გულდება მოახდინონ, რათა პოლიციის მოხელეებმა უფრო ბეჯითათ და გულ-მოდგინეთ გაჩხრიკონ ხოლმე მცხოვრებთა ბინები. პოლიციის მოხელეებს მიენიჭა განუსაზღვრელი უფ-ლება შევიდნენ როცა სურთ მცხოვრებთა სახლში და მოახ-დინონ სასტიკი გაჩხრიკა აკრძალულ ნივთებისა.

კიევში პოლიციამ აღმოაჩინა მთელი ლაბორატორია, სა-დაც ასაფეთქებელ ნივთიერებებს ამზადებდნენ.

კიშინიოვში 3 მაისს შეტაკება მოხდა ხალხსა და ხული-განთა შორის, გაჩნდა რევოლუერების სროლა, დანების და კეტების ტრიალი. ხალხში მძიმეთ დაიჭრა 2 კაცი. ყველა ხელიდან რაღაც „სასწაულით“ გაიპარენ, ხალხისგან კი ბევ-რი დაიჭირეს.

შიუჩინოვში ვილაც 4 ბოროტ მოქმედმა განიზრახეს დო-ნის კაზაკთა მე-4 პოლკის თოფის წამლის საწყობის აფეთ-ქება, მაგრამ დროზე შეუტყვეს და დასაქერათ დაედევნენ. ბოროტ-მოქმედებმა გაქცევა მოახერხეს, (პ.)

მიტავაში 2 მაისს სასიკვდილოთ დასჭრეს პოლიციის ჯაშუში.

სმორგონში (ვილნ. გუბ.) 16 აპრ. ტყავის ქარხნის მუ-შებმა სიმღერით და „ურას“ ძახილით ჩაიარეს ქუჩებში. რა-მოდენიმე წითელი დროშაც აფრიალეს. პოლიციის და კაზაკ-ები არ ჩარევიან.

სოფ. ხარკოვში (მოგილ. მაზრა) აგრარული მღელვარება დაიწყო. გაგზავნილია ერთი როტა ჯარის კაცები.

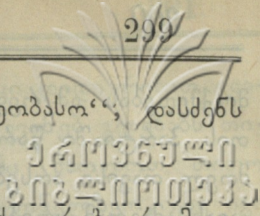
უმართებლესი სენატანის სამოქალაქო კასაციის დეპარ-ტამენტში ნათიც ვეჟილს ზარუდინს ბაქოში მომხდარ უღე-ტის დროს მოკლულ ლალაევთა მცირე წლოვანი შვილების ოპეკუნის მინდობილობით საჩივარი შეუტანია ბაქოს ყოფილ გუბერნატორზე; ზარუდინი უჩივის თავ. ნაკაშიძეს 50 ათას მანეთის ზარალს, რომელიც გამოიწვია ლალაევთა მოკვლამ და მათი სახლების გადაწვა.

გაზ. „ს. ო.“-ს № 72-ში დაწვრილებით მოყვანილია ის გარემოებები, რომელთა მიხედვით აღუძრავს ლალაევთა ოპე-კუნის რწმუნებულ ვეჟილს თავისი საჩივარი:

მომჩივანი ამტკიცებს თავის თხოვნაში, რომ ლალაევთა სიკვდილში და მათი სარჩო-საბადებელის დაწვა-დარბევაში სრული პასუხის გება ყოფილ გუბერნატორს თავ. ნაკაშიძეს ედება. მოგვყავს სიტყვა სიტყვით უმთავრესი ბრალდება მომ-ჩივანისა წინააღმდეგ განსვენესული თავ. ნაკაშიძისა.

„... ლალაევის სახლს 7 თებერვლიდან დაუწყეს ყოვე-ლის მხრით თოფის სროლა. სახლის პატრონმა, დაინახა რა თავისი საშინელი მდგომარეობა, 7 მარტსვე რამდენიმეჯერ სთხოვა შემწეობა ტელეფონის საშუალებით ადგილობრივ მთავრობას. სამშაბათს, 8 მარტს უფრო მძლავრათ დაუშინეს თოფები და ალყაც გაუძლიერეს სალხს. მაშინ თავ. ნაკაშიძე ეტლით შივიდა ლალაევის სახლით, ელაპარაკა რამდენიმე ხანს შემახის ქუჩაზე ჩასაფრებულ დამრბევთა ბრბოს, შემდეგ გამოიხმო ქუჩაზე ლალაევი და საყვედურებით მიმართა მას იმისათვის, რომ, ვითომც უკანასკნელის სახლიდან გამვლელ თათრებს თოფებს ესროდნენ. ლალაევმა უპასუხა, რომ ის ცნობა თითქოს მისი სახლიდან თოფს ისროდენ—აშკარა ტყუილი იყო, რის დასამტკიცებლათ სთხოვა გაეჩხრიკა მთე-ლი სახლი და დაწმუნებულყო, რომ იქ ერთი იარაღიც არ მოიპოვებოდა. გარდა ამისა ლალაევმა სთხოვა თავ. ნაკაში-ძეს ან დარაჯები დაეყენებია სახლის დასაფარავათ, ან და მიეცა საშუალება, რომ ის ოჯახობით გასულიყო სახლიდან. გუბერნატორმა ორივე თხოვნაზე უარი უთხრა და წავიდა. ამის შემდეგ ალყა კიდევ უფრო გააძლიერეს და უფრო სას-ტიკათ დაუშინეს თოფები ლალაევის სახლს. რომ რამე ნაირათ სახლიდან გამოეყვანათ ლალაევის ოჯახობა, ბრბომ გადაჭრა საწყლე მილი და ყველა კარებთან დარაჯები დააყენა. ლა-ლაევი განუწყვეტლივ ურაწკუნებდა ტელეფონის ზარს და ეხვეწებოდა თავის ნაცნობებს: სარქისოვს, დოლოუხალოვს ევისკოპ. ანანიას და სხვ. რამე ნაირათ ეშვამდგომლათ გუ-ბერნატორის წინაშე შემწეობის შესახებ. უკანასკნელმა ყველა თხოვნაზე უპასუხა, რომ მას ქალაქში არ ყავდა საკმაო ჯარი, რომ რამე შემწეობა აღმოეჩინა (ქალაქში 2000 ჯარი იდგა) და ბოლოს დაპირდა სარქისოვს, 9 მარტისათვის მივეშველები ლალაევსო. ვინაიდან სახლში ტყვიას ვეღარავინ დაემალე-ბოდა, მთელი ოჯახობა ლალაევისა სარდაფში ჩავიდა და იქ გაატარეს მთელი ღამე 8—9 მარტამდე.

დილით ბოროტ მოქმედებმა სახლის ხიან ნაწილებს ნავთი გადაასხეს და ცეცხლი წაუკიდეს. თუმცა ალი უცებ მოედო მთელ სახლს, ლალაევმა მაინც მოასწრო ტელეფონ-თან არბენა და აცნობა თავის მდგომარეობა ნათესავებს და

მთავრობას. დილის 8 საათზე ეს ამბავი თავ. ნაკაშიძესაც შე-
ატყობინეს. მიუხედავად ამისა შველა არსაით იყო. საათის
1-ზე ბოროტმოქმედები შევიდნენ სახლში და დაიწყეს ცარც-
ვა: რაც ნაკლებ ფასიანი ნივთები იყო იქვე ქუჩაში გაჩაღე-
ბულ ცეცხლში ყრიდნენ, ძვირფასეულობას კი იტაცებდნენ.
თოფის სროლა კი ერთ წუთსაც არ შეწყვეტილა. ყველა ეს
ხდებოდა რამდენიმე საათის განმავლობაში, პატრულების თვალ
წინ. როცა ცეცხლმა სარდაფშიაც შეატანა, ლალავეი ოჯა-
ხობით ქუჩაზე გამოვიდა, სადაც ბრბომ ტყვიით დაჩაჩხა თი-
თონ ლალავეი, იმისი ცოლი, ერთი ნათესავთაგანი და მო-
სამსახურეები. ეს მოხდა ორის ნახევარზე, ე. ი. ხუთი საათის
შემდეგ მას აქეთ, რაც თავ. ნაკაშიძეს გადაჭრით აცნობეს,
ასეთ ბოროტ მოქმედებისათვის ემზადებიანო...“ (ს. ო.)

ნევის გემთა ამშენებელ ქარხნის მუშებმა განიხილეს წი-
ნადადება, რომლის მიხედვით მინისტრ კოკოვცევის თავ-
მჯდომარეობით შემდგარ კომისიის მიერ შემუშავებული კა-
ნონების შესახებ თავისი აზრი უნდა გამოეთქვათ და დააღ-
ვინეს შემდეგი:

„ჩვენ, ნევის გემთა ამშენებელ ქარხნის მუშებმა წინადა-
დება მივიღეთ ჩვენი ცეხების წარმომადგენლებისაგან, რათა
ჩვენი აზრი გამოგვეთქვა იმ კანონების შესახებ, რომელიც
კოკოვცევის კომისიამ შეიშუშავა მუშათა მდგომარეობის „გა-
საუმჯობესებლათ“ და ვაცხადებთ: 1) რომ ჩვენ არ გვაქვს
უფლება ჩვენი შეხედულება გამოვთქვათ იმ კანონებზე, რო-
მელნიც მთელი რუსეთის მუშებს შეეხება, რადგან კომისიამ
მარტო ჩვენი ქარხნის წარმომადგენლებს მიმართა ამ ნაირი
წინადადებით, და არა მთელი რუსეთის მუშებს. 2) რომ იმ
შემთხვევაშიაც კი, თუ კომისია ყველა მუშებს დაავალებდა
აღნიშნული კანონების განხილვას, აქედან მაინც არაფერი
გამოვიდოდა, ვინაიდან რუსეთში არ არის ბექვდის, სიტყვის,
კრებების თავისუფლება და პიროვნების ხელუხლებობა, ხო-
ლო ასეთ პირობებში მსჯელობა შესახებ მუშათა კანონებისა
ვერავითარ ნაყოფს ვერ გამოიღებდა. 3) ამისდა გვართ
ჩვენ გადაჭრით ვაცხადებთ, რომ უარს ვამბობთ კოკოვცევის
კომისიის წინადადებაზე და ერთხელ კიდევ ვაღვიარებთ ჩვენს
სრულ თანხმობას იმ მოთხოვნებთან, რომელნიც წარუდგი-
ნეს ჩვენმა ამხანაგებმა შიდლოვსკის კომისიას“.

(პრ. კრ.“)

ფინანსთა მინისტრის კოკოვცევის თავმჯდომარეობით
შემდგარ კომისიას ექვის თვლით უყურებს გაზ. „ნაშა ეი-
ზნი“. მას არ სწამს, რომ ამ კომისიამ რაიმე გაუმჯობესება
შეიტანოს გამწვავებულ მუშათა კითხვაში. ეს კომისიო, ამ-
ბობს „ნ. ე.“ გამოიწვია დღევანდელმა მოძრაობამ და 4 თვის
გაფიცვამ, რომელმაც ასე სასტიკათ წამოაყენა მუშათა კით-
ხვაო. „ექვს გარეშეა, რომ ბევრი პროექტები, რომლებსაც
წყნარ კანცელარიებში შეადგენენ, მალე დაკანონდებიან, მაგ-
რამ საქმე ის არის, წასწვეს თუ არა წინ ეს კანონები მუ-
შათა კითხვის გადაწყვეტის საქმეს, გაუმჯობესდება თუ არა
ამით მუშათა კლასის მდგომარეობა? ჩვენ გვგონია, რომ არა.
კანონის დაწერა და გაცემა ძალიან ადვილი საქმეა, განსა-
კუთრებით ისეთ წესწყობილებაში, როგორც ახლა რუსეთში
მეფობს; ხოლო საქმე კანონის შეთხზვა კი არა, მისი ცხოვ-
რებაში გატარებაა.“ — „სანამ მუშები და მათთან ერთად ყველა
რუსი მოქალაქე არ მიიღებენ მონაწილეობას სახელმწიფოს
საქმეების გადაწყვეტაში, სანამ რუსეთში არ დაარსდება პო-
ლიტიკური მუშათა პარტია და მას პოლიტიკურ ბრძოლის
უფლება არ ექნება, მანამ ვერავითარი ბიუროკრატიული კა-

ნონი ვერ გაუმჯობესებს მუშათა მდგომარეობასო“; დასძენს
გაზეთი.

—
მოსკოვში დასრულდა ბეთალთა კერძო კრება, რომელ-
საც დაესწრო 100 კაცზე მეტი. კრებამ სხვათა შორის გა-
მოთქვა თავის რეზოლიუციაში, რომ საჭიროა დაუყონებლივ
მოიწვიონ დამფუძნებელი კრება.

—
გაზეთ „ნოვ.“-ს რედაქტორი ნოტოვიჩი, პასუხის გება-
ში მისცეს „განთავისუფლების კავშირის“ პროგრამის დაბე-
ჭდვისათვის.

—
ნათიცი ვექილი მანდელშტამი, რომელიც დიდი მთავრის
სერგი ალექსანდრეს ძის შკლეფს იცავდა, სამართალში მის-
ცეს, რადგანაც მას ნათიცი ვექილთა თანამშემწეების კრებაზე
ვრცელი მოხსენება წაუკათხავს დახურულ დარბაზში გარჩე-
ული საქმის შესახებ.

—
ნოვოჩერკასკში რამდენიმე პირთა ჯგუფს განუზრახავს
პროტესტანული სარწმუნოების მიღება.

—
„რ. ვ.“-ს ატყობინებენ ხარკოვიდან: რეალური სასწა-
ვლებლის დირექტორმა შიხოვმა 4 მოწაფე დაითხოვა. ეს სა-
ქმე ძალიან ცუდად დაბოლოვდა. რეალისტებმა და სხვა სას-
წავლებლების მოწაფეებმა კრება მოახდინეს და გაფიცვას აპი-
რებენ. ხარკოვის სიახლოვეს კაზაკებმა შეიპყრეს რამდენიმე
მოწაფე, რომელნიც მოსალაპარაკებლათ შეკრებილიყვნ.

—
მინსკის სასულიერო სემინარიიდან არეულობის გამო
83 მოწაფე დაუთხოვიათ.

—
პინსკში ორ მაისის დემონსტრაციის დროს მძიმედ დას-
ჭრეს პოლიცემისტერი ზახარევი.

—
ცარიცინში სასამართლო პალატამ განიხილა საქმე მუ-
შების პროჩინისა და იაკოვლევისა, რომელთაც მთავრობის
საწინააღმდეგო თხზულებების გავრცელება ბრალდებოდათ.
პროჩინს 4 თვის ციხე მიუსაჯეს. იაკოვლევი გაამართლეს.

უ ქ ხ რ ე თ ი.

საფრანგეთი. დღევანდელ რუსეთის ცხოვრება შინაც
იმდენათ საინტერესოა, ისე იტაცებს ყველა შეგნებულ ელე-
მენტებს, რომ საზღვარგარეთის ამბები თითქმის მივიწყებულია
ყველასაგან. ანკი რა საკვირველია. შინ თუ ბავშვები შიმში-
ლით იხოცებიან, გარეთ ტაბლას რა უნდაო, ნათქვამია. მაგ-
რამ არის ზოგიერთი ისეთი მოვლენა, რომელიც მიუხედავად
იმისა რომ საზღვარგარეთის ცხოვრებიდანაა, საინტერესოა და
ყურადღების ღირსი შინაურ პირობათა გამო, რადგან იმავე
კატეგორიისაა, როგორც სავალალო გამხდარა შინ. აი ასე-
თათ მიგვაჩნია ჩვენ საფრანგეთის სოციალისტური პარტიების
შეერთება, რომელიც პირდაპირი შედეგია ამსტერდამის
კონგრესის ერთი მხრით და შეგნებულ პროლეტარატის გავ-
ლენისა მეორე მხრით. როგორც იცით, ამსტერდამის საერ-
თაშორისო კონგრესმა გაიმეორა და მიიღო სახელმძღვანელოთ
გერმანიის პარტიის მიერ დრეზდენის კონგრესზე მიღებული
რეზოლიუცია ეგრეთ წოდებულ რევიზიონისტების შესახებ.
ამ რეზოლიუციით როგორც გერმანიის პარტია, ისე საერთა-
შორისო კონგრესი უარყოფს რევიზიონისტების შეხედულება-

მოქმედებას. ამ რევოლუციონისტების მაგვარ ფიქციას საფრანგეთის პარტიაში წარმოადგენდა ჟორჟის ჯგუფი, რომელიც მთელ თავისი არსებით აღუდგა წინ ამსტერდამის რევოლუციას. მაგრამ კრებამ მაინც დიდი უმრავლესობით მიიღო ხსენებული რევოლუციონი და მით უარყო ის პოლიტიკა, რომელსაც ადგა ჟორჟის ამ ნ—ს წლის განმავლობაში.

ეს პოლიტიკა იმაში მდგომარეობდა, რომ სოციალისტური პარტია პარლამენტში დაუკავშირდა მოწინავე ბურჟუაზიულ პარტიებს პირველათ რესპუბლიკის დასაცველათ და შემდეგ კი უფრო და უფრო გაათავოთვა ეს კავშირი; შედგა მუდმივი ბლოკი ანუ დელეგაცია მემარცხნეთა, რომელიც ყოველ ახალ კანონ პროექტზე და საზოგადოთ საგულისხმოდ კითხვაზე იღებდა რაიმე საერთო რევოლუციონის და ასე მომზადებული მიდიოდა პარლამენტში. ეს მოვლენა საზიანო იყო საზოგადოთ მცხოვრებთა ინტერესებისათვის, ხოლო კიდევ მეტი თვით პარტიისათვის, რამდენათაც ის სოციალისტური ე. ი. მშრომელი კლასის ინტერესების დამცველი იყო. საზიანო იყო რადგან მან შეასუსტა ბრძოლა პარტიისა ბურჟუაზიულ პარტიების წინააღმდეგ, ბლოკის დისციპლინამ მიაწვივა პარტიის საპარლამენტო ჯგუფს სოციალური რეფორმები და მით თითქმის დაუკარგა საკუთარი ფიზიონომია. პარტიის ჯგუფი გაიტაცა საპარლამენტო ინტერესებმა და მით გადაახვევია პირდაპირი გზიდან პროგრამის განხორციელებაში. ასეთი იყო ჟორჟის მიერ მოწონებულ «კლასთა თანამშრომლობის» პოლიტიკის შედეგი. სულ სხვა გზას ადგენ გედისტები ანუ მარქსისტები. ესენი კარგათ გრძობდნენ, რომ სოციალისტურ პარტიას, როგორც მუშათა კლასის ინტერესების დამცველს, არ შეუძლია ბურჟუაზიულ პარტიებთან თანამშრომლობა და შეთანხმება; ასეთი პოლიტიკა მხოლოთ გარყენის პარტიას და დააშორებს იმ კლასს, რომლის ინტერესებსაც უნდა იცავდეს. კიდევ უფრო არ მოსწონდა გედისტებს ის გარემოება, რომ ჟორჟისიტებს თითქმის სამინისტრო პორტფელისკენ ეჭირათ მუდამ თვალთ. («სოციალისტი» მილიერანი ხომ კარგა ხანს იყო მინისტრათ და დიდი პარტიის ცემითაც ხვდებოდა საფრანგეთის ძვირფას სტუმრებს—მუშა ხალხის სისხლის მსმელებს. ესეც არ იკმარა და მისმა სამინისტრომ ჯარი მიუსია მუშებს!) ყველა ამან დიდი უთანხმოება გამოიწვია სოციალისტურ პარტიაში, რომელიც ორ ბანაკათ დაიყო: ერთი ადგა რევოლუციონურ გზას, მეორე კი რეფორმებით ლაშობდა სოციალისმის განხორციელებას. შეგნებულ მუშათა სიმპატია პირველისკენ გადავიდა და მეორეს თანდათან ეცლებოდა ნიადავი. აი ამ დროს მოუსწრო ამსტერდამის კონგრესმა, რომელსაც მოყვა პარტიის შეერთება, ხოლო მცირე ჯგუფი პარტიიდან გამოვიდა. როგორც ზევით ვთქვით, ამ შეერთების საქმეში მთავარი და გადაწყვეტილი როლი თვით მუშებმა შეასრულეს. მათ არაფრათ მოსწონდათ პარტიის ორ ბანაკათ დაყოფა. ამიტომ ორივე პარტიის მეთაურები იძულებულ შეიქნენ შეერთებაზე ჩამოეგდოთ მოლაპარაკება და მით თავი მაინც გაემართლებიათ პარტიის წინაშე, დაიწყეს კიდევ მოლაპარაკება, თუმცა არც ერთს არ ქონდა იმედი რომ შეთანხმება მოხდებოდა, მაგრამ პარტიამ (მუშებმა) ამ მოლაპარაკებას უფრო სერიოზული მნიშვნელობა მისცა ვიდრე მეთაურებს უნდოდათ. ამსტერდამის პროგრამა იმდენათ მოეწონათ მუშებს, რომ თითქმის ყველა მათ შესაძლებლათ დაინახეს ამ ნიადავზე პარტიის შეერთება. მუშათა მრავალ რიცხოვან კრებებს გამოქონდათ რევოლუციონი, რომლითაც შეერთებას თხოულობდნენ. ამბობდნენ: შესაძლებელია არსებულ უთანხმოებათა ერთ ორგანიზაციის რამკებში დატევა. რასაკვირველია, პარტიისათვის სავალდებულო იქნება დრეზდენის რევოლუცი-

ციით ხელმძღვანელობა, მაგრამ ყოველ წევრს ნება ექნება იდეურათ დაიცვას თავისი შეხედულობა და სხვა და სხვა. ამ რიგათ მისი მოთხოვნა შეერთების შესახებ ისეთი კატეგორიული გამოდგა, რომ მეთაურებმა უკან დახვევა ვერა მოახერხეს და იძულებული შეიქნენ დამორჩილებოდნენ ამ მოთხოვნას.

შეერთების საქმეს ხელი შეუწყო კიდევ იმ გარემოებამ, როგორც ზევით ვთქვით, რომ ჟორჟის პოლიტიკა უნაყოფო გამოდგა, და ამიტომ თუმცა შეერთების დეკლარაცია სრული უარყოფაა ჟორჟის პოლიტიკისა, მაგრამ მაინც ყველა ფრაქციებზე უფრო დამომობი მისი ფრაქცია გამოდგა. სხვათა შორის ის მოსაზრებაც ქონდა უკანასკნელს, რომ ის საკმაოთ ძლიერათ გრძობდა თავს და იქელი ქონდა შეერთებულ პარტიაში შესაფერი გავლენის მოპოება შეძლებოდა. მეორე ხელის შემწყობი პირობა იყო მომავალი (1906 წ.) საზოგადო არჩევნები, რომელზედაც დაქსაქსულ პარტიას, თუ სრული დამარცხება არა, დასუსტება მაინც მოელოდა. მესამეც ის იყო, რომ ასე დაქსაქსულმა პარტიამ ვერ მოიპოვა საკმაო ნდობა მუშათა კლასისა, უკანასკნელი უფრო პროფესიონალურ კავშირებს მიაწვა და იმათ გარშემო იკრიბებოდა და ამის გამო მოსალოდნელი იყო, რომ მუშათა პროფესიონალური მოძრაობა ჩამოკიდდებოდა სოციალისტურ პარტიას.

ყოველივე ეს გვარწმუნებს, რომ ისეთ პარტიას, როგორც არის სოციალისტური, რომელიც დამყარებულია მხოლოთ მასსაზე, რომლის ძალაც და ღონეც იმით განიზომება, თუ რამდენათ აკმაყოფილებს მუშათა მოთხოვნას და როგორ ემსახურება მისი მდგომარეობის გაუმჯობესობას, არ შეუძლია მეთაურების სურვილს აყვეს. აქ უმაღლესი მსახული და გადაწყვეტელი იგივე მასსაა, რომლის ინტერესებსაც პარტია იცავს და პროგრამაშია და ტაქტიკაშია უკანასკნელი სიტყვა მას ეკუთვნის. ვინც ამის წინააღმდეგ წავა ის უნდა ჩამოკიდდეს პარტიას და თავისი ადგილი სხვაგან, მუშა კლასის გარეთ უნდა ეძიოს.

ასეთ პირობების ზედგავლენის ქვეშ მყოფმა შემავრთებელმა კრებამ მიიღო შემდეგი დეკლარაცია;

სხვა-და-სხვა სოციალისტურ ჯგუფების წარმომადგენლებმა განაცხადეს, რომ იმათი ორგანიზაციები დაუყოვნებლივ შეუდგებიან სოციალისტთა ჯგუფების შეერთებას, საერთო ხმით დადგენილ და მიღებულ მოსაზრებით:

1) სოციალისტთა პარტია არის კლასობრივი პარტია, რომლის მიზანს შეადგენს საწარმოვეო ძალთა საზოგადოებრივ საკუთრებათ გარდაქმნა, ხოლო საშვალებას პროლეტარიატის პოლიტიკური და ეკონომური ორგანიზაცია.

2) პარტიის დებუტატები პარლამენტში შეადგენენ ერთს მჭიდრო ჯგუფს, რომელიც მოწინააღმდეგეა ყველა ბურჟუაზიული ფრაქციებისა. ეს ჯგუფი უნდა ებრძოდეს მთავრობის ყველა იმ საშვალებას, რომლის მეოხებითაც ბურჟუაზია ცთილობს ბატონობა შეინარჩუნოს, შეინარჩუნოს ქვეყნის მართვა-გამგეობა. ამგვარათ: უნდა იყოს წინააღმდეგი სამხედრო საქროებისათვის ხარჯის ვალების, ხარჯის გაწევისა კოლონიების შესაძენათ, საიდუმლო ფონდისა და საერთოთ მთელი ბიუჯეტისა.

„ თითქმის განსაკუთრებულ შემთხვევეშიაც დებუტატებს არა აქვთ უფლება აღნიშნული გზიდან გადახვევისა პარტიის ნება დაურთველათ.

„ პარლამენტის ჯგუფი ვალდებულია ზრუნავდეს განსაკუთრებით მუშათა კლასის პოლიტიკური უფლების გაფართოებას და ხელს უწყობეს ისეთი კანონების გამოცემას, რომელნიც აუმჯობესებენ პროლეტარიატის მდგომარეობისა და ბრძოლის პირობებს.

3 — კერძოთ თითოეული დეპუტატი ექვემდებარება თავის ფედერაციას *).

„ყველა დეპუტატები ერთად, პარტიის ცენტრალურ ორგანოს მხედველობის ქვეშ იმყოფებიან.

4 — პრესა თავისუფალია ყოველგვარ კითხვებზე მსჯელობის დროს, მაგრამ პრაქტიკულ მოქმედების დროს ყველა სოციალისტური გაზეთები უნდა დაემორჩილოს სივხდის დადგენილებას, იმ სახით, როგორც ამას პარტიის ცენტრალური ორგანო ხსნის.

5 — „ცენტრალურ დაწესებულებებისათვის დეპუტატების არჩევა ინდივიდუალურად არ შეიძლება; დეპუტატებს წარადგენს კოლექტიური დელეგაცია, რომლის წევრთა რიცხვი ყველა დეპუტატების რიცხვის მეთედს უნდა უდრიდეს, და უნდა იყოს არა ნაკლებ ხუთისა.

„თუ რომ ცენტრალური დაწესებულება აირჩევს თავიანთ შორის აღმსრულებელ კომისიას, დეპუტატებს არ შეუძლიათ ამ კომისიაში მონაწილეობის მიღება.

„ფედერაციებს შეუძლიათ ცენტრალური დაწესებულებებისთვის მუდმივ დელეგატებათ არჩევა მხოლოდ ისეთ პირთა, რომელნიც ფედერაციის რაიონში ცხოვრობენ“.

თავის გაართლებაც ასეთი უნდა!

(მასუსათ-დ ილია ჭავჭავაძეს *).

წინა წერილში ჩვენ გავეცანით იმას, თუ რა „უმანკო“ წესი დაუდგენია თ-დ ჭავჭავაძეს გლეხებისაგან ლალის აღების საქმეში. მაგრამ ამ წესის დახასიათება სრული არ იქნებოდა, თუ რომ თ-დ ჭავჭავაძეს იქვე არ შეეტყობინებია ჩვენთვის საბალახეს საქმეც, რაშიაც ჩვენ თავად არა ნაკლებ „უმანკო“ წესი დაუდგენია. აი რას გვეუბნება იგი ამის შესახებ:

„საგურამოში, რომლის წრეში ხუთი სოფელია, გლეხ-კაცები სხვა-და-სხვა მემამულის ტყესა და მინდორს ხვდებიან საქონლის საძოვლათ, სხვათა შორის ჩემსა და ჩემის მეუღლის თავისუფალ მამულებსაც. დიდის ხნის დაწესებულია, რომ ვინც სხვის მამულს მოხვდება (რაც ძალიან ადვილია, ვინაიდან გლეხ-კაცს გასაქანი იშვიათად აქვს!) საბალახეთ, მამულის პატრონს უნდა აძლიოს თვეში ერთი შაური თითო სულს საქონელზე, ე. ი. წელიწადში სამი აბაზი, სოფ. წიწამურას გარდა, საცა თითო სულზე თითო მანეთს იხდიან წელიწადში, რადგანაც საძოვრათ უფრო კარგი მამულია და ქალაქზე უფრო ახლოა, მაშინ როდესაც მთიულეები და სხვა შორიდან მორეკილ საქონლის პატრონები, სულ ცოტა რომ ვთქვა ექვს—შვიდ აბაზს და ზოგჯერ ორ მანეთსაც იძლევიან თითო სულზე საბალახეს, ისიც შემოდგომის და ზამთრის ხუთ-ექვს თვეში და არა მთელი წლის განმავლობაში.“

როგორც ხედავთ, საბალახეს საქმეც ჩვენ მწერალ თ-დს შევნივრათ ჰქონია მოწყობილი! მართალია თ-დი ჭავჭავაძე აქ დაწვრილებით არ შედის საქმის განხილვაში; იგი არაფერს გვეუბნება იმაზე, თუ რა გზითა, გლეხების ნება-ყოფლობით თუ მათზე ძალდატანებით გაიყვანა მან ეს წესი ცხოვრებაში. თ-დი ჭავჭავაძე ხმასაც არ იღებს იმაზე, გაუწიეს ამ ნიადაგზე მას გლეხებმა წინააღმდეგობა, და თუ გაუწიეს, რა ღონე იხმარა, რა სასჯელს მიმართა, რომ თავხედი გლეხი მიწასთან გაესწორებია და მთელი თავისი უღმობელოება გამოეჩინა. უამისოთ ხომ მთელი მის მიერ დადგენილი წესი სულ ერთიანათ დაინგზოდა! მაგრამ თ-დ ჭავჭავაძეს ერთი ჩვენი სამხი-

ლებელი საბუთი აქვს ხელში, და ამაზე კი დიდი რიხით გაიძახის: მე თვეში ათ შაურს კი არ ვახდევინებ გლეხებს თითო სულ საქონელზე, არამედ მე თვეში *მხოლოდ მხოლოდ* შაური მაქვს დადგენილი თითო სულ საქონელზე, *მხოლოდ მხოლოდ* წელიწადში სამი აბაზი, გარდა სოფ. წიწამურისა, სადაც თითო სულზე თითო მანეთს იხდიან წელიწადშიო. ხომ ხედავთ, რა გულმოწყალე და სათნოებანი ყოფილა თავადი ილია! ადვილი სათქმელია წელიწადში თითო სულ საქონელზე სამი აბაზის და ერთა მანეთის გადახდა, მარტო იმისთვის, რომ გლეხ-კაცის საქონელი სხვადასხვა მემამულის ტყეს და მიწას ხვდებო! მაგრამ საქმე მარტო ამით როდი თავდება. როგორც მოვახსენეთ, თ-დი ჭავჭავაძე დაწვრილებით როდი შეეხია ამ საკითხს, მაშინ როცა ეს საკითხი მეტათ რთულია და განსაკუთრებით გამეორებას თხოვლობს. როგორც ცნობილია, გლეხების განთავისუფლების დროს უდიდესი უსამართლობა ამ საქმეში ჩაიდინეს მთავრობამ და სათავად-აზნაურო კომიტეტმა. გლეხებს სრულებით ჩამოაცალეს როგორც საძოვარი ადგილები, ისე საჩხები ტყე, რომლებითაც ისინი ბატონ-ყმობის დროს სარგებლობდნენ. ყოველივე ეს მებატონეებს მისაკუთრეს: ფლობდნენ და სარგებლობდნენ! ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ მებატონეებს გადასახადი უნდა დაეღვათ, თუ ვინიცოცხლა გლეხის საქონელი მათ მიწაზე მოსძოვდა. უამისობა კი ყოველად შეუძლებელი იყო, ვინაიდან გლეხებს საძოვარი მიწები ჩამოართვეს. ეს გარემოება ერთი იმ ორთაგანი იყო, რომლის საშუალებით გლეხები ისევ ძველ მებატონეებს ჩაუგდეს ხელში გასაყვლეფათ. თუმც საგლეხო წესდება აქ ერთნაირ საზღვარს უდებდა მემამულეს, მაგ., მემამულეს უფლება ეძლეოდა საბალახე დაეწესებია მხოლოდ ისეთ ადგილებზე, რომლებიც განსაკუთრებით საბალახე ადგილებათ არიან ცნობილი, და არა უქეტეს 25 კაბ. თითო სულ საქონელზე და ისიც თუ გლეხს შვიდ სულზე მეტი საქონელი ეყოლებოდა, მაგრამ ცხოვრებაში მხოლოდ მემამულეს სრული თვითნებობა გამეფდა; აქ ყოველივე მემამულეს სურვილზე და ნებაზე დარჩა დამოკიდებული. მემამულე როგორც სურდა ისე ექცეოდა გლეხს. ყოველივე დამოკიდებული იყო მის პირად სურვილზე და მის მოთხოვნილებაზე, რაც, რასაკვირველია, ყოველთვის საკმარისათ ფართო იყო. აქ საძოვარსა და საყანე, ე. ი. სახნავ მიწებს შორის განსხვავება აღარ არსებობდა: თუ კი გლეხის საქონელი „მემამულის“ მიწას მოხვდებოდა“ (ასე გვეუბნება თ-დი ჭავჭავაძე), სულ ერთია, მემამულეს მიერ დადგენილი გადასახადი უნდა ეხადა. თუ ვინმეა ჩვენში ისეთი, რომელსაც საყვებით განეხორციელებიოს ცხოვრებაში ეს თვითნებობა, ერთი ამათგანი უექველათ თ-დი ილია ჭავჭავაძე უნდა იყოს. მისი თვითნებობა ჯერ იმაში გამოიხატება, რომ იგი ხუთი შაურის ადგილას სამ აბაზს და ერთ მანეთს ახდევინებს. შემდეგ, როგორც ჩვენი კორესპონდენტი გადმოგვცემს (იხ. „მოგზ.“ № 18), თ-დი ჭავჭავაძე საბალახეს ისეთ მიწაში ახდევინებს, რომელიც განსაკუთრებით საბალახოთ კი არ ითვლება, არამედ სახნავ მიწათ, ე. ი. „იმ მიწაში, რომელიდანაც მემამულეს მეოთხედი თავისი ზურგით შინ მიართვეს“, მაგრამ ეს კიდევ არაფერი. „უფრო მეტი სავალალო ის არის, ამბობს თ-დ ჭავჭავაძის-მიერ ათვალწუნებული კორესპონდენტი, — რომ საგურამოელი მებატონეების მიწები ერთმანეთშია არეული დომხალივით და რამდენიმე დღიური რომ აქ ილია ჭავჭავაძის არის, რამდენიმე დღიური იმის გვერდზე გვი სტაროსელსკის ეკუთვნის, მერე ზალიკო გურამიშვილს, ტატო ციციშვილისა და ტუტუზა სტაროსელსკისა... ასე რომ ხსენებული საბალახე, ერთსა და იმავე დროს ყველა აქ მოხსენებულ მებატონეებს უნდა სათითაოთ აძლიოს. აქედან

*) როგორც ყორესისტების ფრაქცია, ისე გედისტებისა და ბლანკისტებისა ცალკე ფედერაციებისაგან შესდგებიან, რომელნიც საშინაო საქმეს კერძოთ განაგებენ.

*) დასასრული იხ. „მოგზაური“ № 18.

თქვენ ადვილათ წარმოიდგინეთ, თუ რა უჯდება გლეს მარტო საბალახეს გადახდა ერთ სულ საქონელზე წლის განმავლობაში, და ისიც არა მთელ წელს, არამედ რამდენიმე თვის განმავლობაში, რადგანაც საგურამოში ზანთარი საქმარისათ სუსხიანი და ხანგრძლივია, და ამიტომ საქონელი უმეტეს ნაწილათ გომურში ჰყავთ შემწყვდეული ხმელ საქმელზე. ეს არის ნამდვილი ცარცვა-გლეჯის სისტემა, რომლის მსხვერპლი გლესია და სხვა არაფერ. თ-დ ქავჭავაძეს, რა თქმა უნდა, შეუძლია თავი იმით იმართლოს, რომ ეს «ჩემი და ჩემი მეუღლის თავისუფალი მამულია», და ვის რა უფლება აქვს ამას ხმა ამოიღოსო. ჩემ საკუთარ მამულს მე როგორც მსურს ისე მოვიხმარებ, ამის დაშლის უფლება არავის არ უნდა ჰქონდესო. ვთქვათ, რომ თ-დი ქავჭავაძე ცამდე მართალია, მაგრამ ერთი ამასზე გვიხსნათ: საგურამოელ გლეხებს რომ მეტი მიწა-ადგილი ჰქონდეთ, რაც დღეს აქვს, ე. ი. ისინი რომ ნაკლებათ საქიროებდნენ მის „თავისუფალ“ მამულში, იგი ასეთ პირობებში ხომ ველარ მისცემდა გლეხებს მიწებს? ე. ი. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სარგებლობს თუ არა იგი დღეს საგურამოელ გლეხების გაჭირვებული მდგომარეობით და უმატებს თუ არა ღალას იმის კვალობაზე, თუ რამდენათ მწვავედება გლეხების გაჭირვება? ჩვენ დავინახავთ, რომ თ-დ ილია ქავჭავაძის მიერ დადგენილი წესი გლეხების ასეთ გაჭირვებულ მდგომარეობაზე დაყრდნობილი. რომ ამ წესს სამართლიანობა და კაცთ-მოყვარეობა არ უდევს საფუძვლათ, ეს თავისთავათ აშკარაა. მაშ ჩვენ რაღას გვიკეთინებს თავადი ქავჭავაძე? «მოგზაურის» კორესპონდენტმაც ხომ მხოლოდ ეს ფაქტი აღნიშნა!

თუ ეს ასეა, მაშ რაღა საბუთი ჰქონდა თ-დ ილია ქავჭავაძეს ასეთი უშვერი ლანძღვა-გინებით დაეჯილდოებია ჯერ კორესპონდენტი და მერე ის ორგანო, რომელმაც პირველმა გამოაქვეყნა ჩვენი მწერალ-მემამულეს „საქმენი საგმირონი“? ჩვენ დიდი ხანია ვიცოდით, რომ საქართველოს სასიქადულო მწერალს, ან საგურამოს ცნობილ გმირს, ლანძღვა-გინებაში, სხვისი პიროვნების გაბიბრუებაში ბადალი არ ჰყავდა, მაგრამ რაც მას ამ მხრით წინეთ ჩაუდენია, ის მონაგონიც არ არის იმასთან, რასაც იგი ახლა ჩაღის. წარმოიდგინეთ: თ-დი ქავჭავაძე, როგორც კორესპონდენტის ავტორს, ისე «მოგზაურის» რედაქციას ბეზლობას წამობს, ჯაშუშობას გვაბრალებს, არც მეტი არც ნაკლები. მაგრამ რაში იხმარება ეს ჯაშუშობა? ორში ერთე: ან კორესპონდენტში მოთხრობილი ამბები ტყუილია, განზრახ გამოგონილი, ან მართალი, მაგრამ იმათი გამოქვეყნება საქირო არ იყო, რადგანაც ეს თ-დ ქავჭავაძეს, საქართველოს დიდებულ მწერალს, ეხებოდა. რომ ყველა ის ამბები, და კიდევ მრავალი სხვა, მართალია, და არა განზრახ გამოგონილი, ეს დღეს, ვგონებ არავისთვის საეჭვო აღარ არის. მაშ დაგვრჩა გადასაწყვეტათ მხოლოდ ერთი საკითხი: საქირო იყო თუ არა იმ ამბების გამოქვეყნება? თუ თ-დ ქავჭავაძეს დავეკითხეთ, ის, რასაკვირველია, გადაჭრით გვეტყვის, რომ ეს საქირო სრულებით არ იყოო. „ვთქვათ, რომ ყოველივე ეს შესაძლოა და კისრადაც მიდვია,—გვეუბნება იგი სხვათა შორის ძნის ისტორიის შესახებ,—მაგრამ ნუ თუ ეს ამბავი, თუნდაც გლესის მიერ ნაამბობი, ისეთი რაჟ არის, რომ კაცმა კაცი გასაბიბრუებლათ გაიმეტოს?“ რასაკვირველია, აქაც, როგორც სხვა რამეებშიაც ჩვენი და თ-დ ილია ქავჭავაძის შეთანხმება ყოველათ შეუძლებელია და მართლაც განა შესაძლებელია, რომ ის, ვინც მთელი 25 წლის განმავლობაში პრესის დანიშნულებას იმაში ხელაღდა, რომ სიმართლისათვის გზა აექცია, ქეშმარიტება დაეფარა, ჩვენ გვეთანხმებოდეს პრესის დანიშნულებაში? განა შესა-

ძლებელია, რომ ის, ვინც ხალხს „ნულები“ უწოდა, ისე უყურებდეს პრესას, როგორც ჩვენ? მაგრამ საქმე ის არის, რომ თ-დ ქავჭავაძეს თავის თავი საქართველოს „საბიბრო“ მიაჩნია, და ამიტომაც მოჩვენებია, რომ მას ადვილათ ვერავინ შეეხებოდა. თ-დ ქავჭავაძის ნაწერებში ხშირათ შეხვდებით მაღალ-ფარდოვან სიტყვებს ადამიანურ ღირსებაზე და კაცურ-კაცობაზე, მაგრამ მისი საქციელიდან გამოდის, რომ ყოველივე ეს მხოლოდ მისთანა თავადების მონაპოლია უნდა იყოს და სხვა არაფერი. თუ ეს ასე არ არის, მაშ რისთვის ეჭირება, რისთვის აწვება მას ბოღმა, როცა გლეს-კაცს ესარჩლებიან გაუმადლარ მემამულეების წინააღმდეგ? ან შესაძლებელია, მას, როგორც მემამულეს, როგორც მესაკუთრეს, გლეს-კაცობისათვის შევიწროება არ მიუყენებია? თ-დ ქავჭავაძეს ამის უარყოფა ხომ ამიერიდან აღარ შეუძლია?

ახლა მკითხველს მივმართავთ: ნუ თუ ბეზლობა და ჯაშუშობაა ყოველივე ის, რაც ჩვენ ილია ქავჭავაძის შესახებ გამოვაქვეყნეთ? ნუ თუ სანტიმენტალური მოთხრობების დაწერა საქმარისა, რომ მის დამწერს ყოველივე სისაძაგლე ებატოის და ამის შესახებ პრესამ ხმა არ ამოიღოს? თუ დიდს ვერ მოვთხოვთ ზნეობას, პატარა როგორღა უნდა მოვთხოვოთ? ან შეიძლება უსამართლობის გამოძევავენას მხოლოდ მაშინ აქვს მნიშვნელობა, თუ მას უბრალო მომაკვდავი ჩადის, და არა ილიასებური „დიდებუნიანობა“ გვამი? ახლა გადავიდეთ ფაქტებზე.

როგორც ზევით ვამბობდით, თ-დი ქავჭავაძე „მოგზაურის“ რედაქციას და მის კორესპონდენტს ცილის წამებას, ბეზლობას და ჯაშუშობას აბრალებს. ამიტომ საქიროა ნათლათ დავანახვოთ მკითხველს, თუ ვინ ადგას სისტემატიურათ ბეზლობის, ცილისწამების და ჯაშუშობის გზას. „მოგზაურის“ კორესპონდენტი, სხვათა-შორის, თ-დ ქავჭავაძეს იმას აბრალებდა, რომ მან (ე. ი. ქავჭავაძემ) გლეხების მოძრაობის ჩასაქრობათ და თავის სახლ-კარის დასაცავათ მთავრობას ჯარი თხოვაო. თ-დი ქავჭავაძე ამასზე უარს ამბობს: მე ჯარის გამოწვევა არავისთვის არ მითხოვია და თუ ეს მართალია კორესპონდენტს შეუძლია მთავრობის რომელსამე კანცელარიაში შეამოწმოს, თუ იქ სადმე ჩემ თხოვნას იპოვნის ამის თაობაზეო. გულუბრყვილო მკითხველი ასეთ განცხადებას ნამდვილ სიმართლეთ მიიღებს და ჩვენ კორესპონდენტს გაამტყუნებს. მაგრამ, ჩვენდა საბედნიეროთ, იგივე ქავჭავაძე რამდენიმე სტრიქონის ქვევით მოგვითხრობს, რომ რადგანაც მის აუარებელ ქონებას და სახლ-კარს გლეხების მხრით აკლება და განადგურება მოელოდა, მან დეპეშით მაზრის უფროსს მიმართა, რომელსაც შევლას და დახმარებას თხოვდა გლეხების წინააღმდეგ. თ-დ ქავჭავაძის შიში უსაფუძვლო გამოდგა, რადგანაც გლეხებს ფიქრშიაც არ მოსვლიათ თ-დ ქავჭავაძის სახლ-კარის აკლება, მაგარი ეს კი არ არის, არამედ ის რომ თ-დ ქავჭავაძემ გლეხები დააბეზლა, ჯაშუშობა გასწია თავისი ნივთიერი ინტერესების გულისათვის. საკვირველი ის არის თუ რა ოინბაზობით მართლულობს თავს ჩვენი თავადი: მე მაზრის უფროსისათვის ჯარის გამოგზავნა არ მითხოვიაო. საქმე ის არის, რომ მან მაზრის უფროსს აცნობა, გლეხები აკლებას მიპირებენ და რამე მიშველეოო. მაზრის უფროსს შეეძლო სრულებით არავითარი დახმარება არ გაეწია თ-დ ქავჭავაძისთვის, ამით მაინც არსებითათ მისი ბეზლობა არ ირღვევა. მაგრამ ნუ კი იფიქრებთ რომ ჩვენს სახელოვან მგოსანს, ბეზლობა და ჯარის მიწვევა სამარცხვინო ხელობათ მიაჩნდეს. „ამას იმიტომ კი არ ვამბობ, გვეუბნება ჩვენი თ-დი,—რომ ჯარის მოწვევა ძალმამრეობის და ერთმანეთზე მისევის დასაწყნარებლათ, რაკი

სხვა გზა არ არის, სამარცხვინო რათმე მიმაჩნდეს, პირიქით... და თუ საზოგადოთ ერიდება ამ ღონისძიებას ჩვენი სახელოვანი მწერალი, ეს მხოლოდ იმ მოსაზრებით, რომ გლახობისაკან მას დიდი შემოსავალი აქვს, გლახობა მისთვის კარგი სათალი ღუშაა. მაგრამ ილია ჭავჭავაძის ღვაწლი ჯაშუშობის ასპარეზზე მარტო ამით ხომ არ თავდება. სამწუხაროთ ჯაშუშობის როლი მას ზედმიწევნით აქვს შესწავლილი და შესისლბორცებული. ან რასა სწერს მართლაც რომ მამბებლარა თავადი: „არც მითხოვნია და არც მოვითხოვ (ჯარზეა ლაპარაკი), თუ ჩვენი ავტორის (კორესპონდენტის) და „მოგზაურის“ წყალობით, ზედ მოსევა ჩემზე გლახისა არ მოხერხდა და ან ერთმა და ან მეორემ საქმე ისე არ გამიხადეს, რომ მათ მიერ მოსეულს და ასისინებულ გლახკაცობას მტრულად არ დაუხვდეთ“. ამაზე მეტი ბეზლობა, ჯაშუშობა და ცილისწამება შეუძლებელია! ჩვენ არა გვგონია, რომ ამაზე მეტი ბეზლობა ოდესმე ჩაედინოს ბეზლობაში და ჯაშუშობაში განთქმულ გრინგმუტს, მეშჩერსკის, კომაროვს და თუ გინდ პალმს! ჩვენ აქ მკითხველს აღარ შევაჩერებთ იმაზე, თუ ვისი დაბეზლებით დაატუსაღეს ამ ხუთი წლის წინეთ გაზ. „ივერიის“ ასოთ-ამწყობები. ამას ჩვენი მკითხველი უფრო დაწვრილებით შეიტყობდა „მოგზაურში“ დასტამბულ წერილიდან, (იხილე „მოგზაური“ № 1ა). და თუ ყველა ამის შემდეგ თ-დ ილია ჭავჭავაძეს კიდევ მოუტლია პრესისადმი პატივისცემაზე, ზნეობაზე, პიროვნების ხელუხლებლობაზე, ადამიანურ ღირსებაზე, საკუთრათ სამართალზე, კაცურ კაცობაზე და სხვა ამისთანაზე ვერც ილაპარაკოს, იმას კიდევ-ღა შეუძლია თავის ნაწერებში გლახებს გამოეგონოს, დაბეზლებულ ცხოვრებაზე ცრემლები ღვაროს, თავისუფლებაზე იმღეროს? განა ეს არ არის დაცინვა? განა ეს არ არის თავისი თავის სასაცილოთ აგდება? გეკითხებით თ-დო ილია: ამას შემდეგ ვასზე უფრო იუქმის: „წმიდა სახელი და დანიშნულება პრესისა მჭრათ უქცევია, ადამიანობა და ადამიანი ბეზლობის და ცილისწამების საგნათ გაუხდია და დიდი მოძღვრება ადამიანის ხელუხლებლობისა მარტო თავის სახეიროთ, თავის საფარველათ გარდაუქნია“? ჩვენზე თუ თქვენზე?

ამით ვათავებთ დღეს-დღეისობით საუბარს ილია ჭავჭავაძის შესახებ. შეგვეძლო კიდევ ბევრი გვეთქვა მის შესახებ, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ ამათაც მოვამზებრეთ მკითხველებს თავი იმ დროს, როცა სხვა უფრო საინტერესო კითხვები თხოულობენ განსჯა-განმარტება. მხოლოდ აქ კიდევ ერთს სამწუხარო გარემოება უნდა აღვნიშნო. როგორც მოგვხსენებათ „დემოკრატიით“ განთქმულმა „ივერიამ“ ძლიერ ეჭვს თვალთ შეხედა „მოგზაურში“ დებუქდილ კორესპონდენტის ილია ჭავჭავაძის შესახებ და თითქმის წინდაწინვე უარყო მისი საფუძვლიანობა, და თვით ილიას მიმართა თხოვნით: დაამტკიცე იმის უსაფუძვლობაო. გავიდა ხანი, და ილიამაც შეუსრულა თხოვნა განახლებული „ივერიის“, მაგრამ მოლოდინი არ გაუმართლა; თითქო ძმარი ჩაუსხა ცეცხლში: ბრალდება არა თუ ვერ დაარღვია, არამედ კიდევ უფრო გააღრმავა და ზედ მეტი ფაქტები გადმოგვიყაქა „ივერიისზე“ ფურცლებზე. ახლა რაღას ფიქრობს ნეტა ღინჯი და წინ-დახედული „ივერია“. ეტყობა ძველი კერპების თაყვანისცემას ჯერ იქ მაგრათ აქვს ფესვები გამდგარი.

ფ. მახარაძე.

ქუთათურის შენიშვნები.

ამას წინეთ მოხდა პირაგოვის ყრილობა მთელ რუსეთის ექიმთა ხოლერის წინააღმდეგ საბრძოლველ ზომების შესა-

მუშავებლოთ. კრებებზე ნათლათ გამოიკვია, რომ დღევანდელ წესწყობილებაში არავითარი კულტურული და დაწესებულებული მუშაობა არ შეიძლება. დღევანდელი პოლიტიკა უსაზღვრო თავგასულობისა, უკანტროლო პოლიტიკა, რომელსაც ხალხის ბედიღბალი ჩაუბარებია იმ ადმინისტრაციისათვის, რომელსაც სახელი სრულიად გატეხილი აქვს. მასვე ჩააბარეს დღეს ხოლერასთან ბრძოლის საქმე და მას დაუქვემდებარეს ამ საქმის ორგანიზაცია. რადგან ექიმებს იმ ხალხთან აქვს საქმე, რომელსაც სრულიად გული აქვს გატეხილი დღევანდელ წესწყობილებასა და მის წარმომადგენლებზე და, მაშასადამე, მისი სახელით და მის ფრსაებს ქვეშ შეფარება ექიმებს შეუძლებლათ მიაჩნიათ და სამარცხვინოთ,—ამისათვის პირაგოვის ყრილობამ დაადგინა: სანამ საერთოთ შეცვლილი არ იქნება არსებული წესწყობილება, მანამ ხალხისათვის ნაცოფიერი შრომა შეუძლებელია. კერძოთ დღევანდელ მოსალოდნელ სახალხო უზედურების, ხოლერის წინააღმდეგ საბრძოლველათ კრება მოუხერხებლათ ცნობს ექიმებისათვის საერთოთ მონაწილეობა მიიღოს სასანიტარო აღმასრულებელ კომისიებში და ან კიდე შეასრულოს მისი დადგენილებანი; კრებას სათაკლოთ მიაჩნია, რომ ექიმები დარჩენ იმ საზოგადოებრივ, თუ მთავრობის დაწესებულებათა სამსახურში, სადაც ითხოვენ 2 აგვისტოს 1903 წ. შემუშავებულ წესების შესრულებას. ამრიგათ მათ უარყვეს მთავრობის კომისიებში მონაწილეობის მიღება, მაგრამ არ უარობენ კერძო თავიანთი ორგანიზაციით ხოლერას წინააღმდეგ ბრძოლას.

პირაგოვის კრების დადგენილებას ექიმთა ბევრი ორგანიზაციები შეუერთდა პროვინციალურ ქალაქებში. დღეს კავკასიის ორგანიზაციებიც აპირებენ მათ შეერთებას. 10 მაისს ქუთათისს სამკურნალო საზოგადოების კრებაზედაც დააყენა ეს საკითხი ექიმმა დანდაროვმა. მხოლოდ აქ მან ადმინისტრაციულ სასანიტარო კომისიის უსარგებლოზა, გარდა თეორეტიულ მოსაზრებისა, პრაქტიკული გამოუსადევრობითაც დაამტკიცა.

ქუთათისს გუბ. სასანიტარო აღმასრულებელ კომისიასო, თქვა მან, რომელიც ჩინოვნიკური ელემენტებისგან შედგება არავითარი სარგებლობა არ მოაქვს; იგი ხელს უშლის ქალაქის სასანიტარო კომისიის, მაგალითათ, ქალაქის ძლიერ დასახლებულ ნაწილში საპიორის ჯარს ვიტუშინსკის სახლში აქვს ნაქირავები სათავღე. აქ სახლი მეტათ ანტისანიტარულ მდგომარეობაშია, აქედან მთელ არემარეში დამპალი, მოშხამული სუნი ვრცელდება. ამის გამო მრავალი სახლის პატრონები ტოვებენ თავიანთ სახლებს და სხვაგან ქირაობენ სადგომებს. იქ კი თავიანთ სახლებს ღარიბებზე ძლიერ იაფათ აქირავებენ; ამ გვართ მამულებს და სახლებს ფასი დაეკარგაო, ჩივიან მცხოვრებლები და დაგვიხსენით ამ თავლებისაგანო. ქალაქის სასანიტარო კომისიამ რამდენჯერმე შეამოწმა იგი და დაადგინა ამ თავლის დახურვა, მარა საგუბერნიო ამასრულებელმა კომისიამ არ მოიყვანა იგი სისრულეში.

მეორე. ოქმებს ქალაქის სასანიტარო კომისია უგზავნის სისრულეში მოსაყვანათ საგუბერნიო კომისიის. ეს ოქმები შეეხება სასანიტარო სავალდებულო დადგენილების დამრღვევთ, რომელნიც უნდა ჯარიმდებოდენ სიმღიდრე-სიღარიბის კვალობაზე. საგუბერნიო კომისია ამას სრულიად ყურადღებას არ აქცევს (რადგან საიდან იცის მან ვინ მდიდარია, ვინ ღარიბი) და ყველას ერთნაირათ აჯარიმებს და, რაც უფრო გასაკვირია, ამ ფულებს ხაზინას ძენს მაშინ, როდესაც იგი სამართლით ქალაქის თვითმართველობის უნდა იყოს, მცხოვრე-

ბლებსაგან აღებული, მათვე უნდა ხმარდებოდეს. ამისათვის ქალაქის სასანიტარო ექიმებმა თავი გაანებეს მცხოვრებლებსათვის ოქმების შედგენას. ამ რიგით ისპობა ქალაქის სასანიტარო ექიმების მცხოვრებლების სასარგებლოთ მოქმედება.

მესამე საგუბერნიო კომისია ხოლერის წინააღმდეგ ბრძოლაში ხელმძღვანელობს ძველის-ძველი ინსტრუქციებით და არა ახალი მეცნიერებისაგან შემუშავებულ ზომებით.

მეოთხე. საგუბერნიო კომისიამ არ აღუკაძალა ქიათურაში მდ. ყვირილაში შავი-ქვის გარეცხვა. აქ ქვის რეცხვით ეს მდინარე რიონის შეერთებამდი ისე ტალახიანდება, რომ მცხოვრებლები მას ვეღარ ხმარობენ და ამას ყველას უჩივიან, მარა ყურადღებას არავენ აქცევს.

მეხუთე. საგუბერნიო კომისიამ რუსეთიდან მოიწვია ექიმებო და ისინი გაუჩივრებია ქუთაისში, სადაც უიმითოთაც ბევრია ექიმები, ხოლო სოფლებში კი უექიმობით წყდებიან. მაგ. რაჭაში, ლეჩხუმს, სვანეთში, ოზურგეთის მაზრაში და სხ. ბევრგან.

მეექვსეთ, დაუმატა ექიმმა დონდაროვმა, საგუბ. კომისიაში მონაწილეობის მიღებით ექიმები დიდ პასუხის მგებლობას ღებულობენ თავის თავზე, რადგან ხალხი მოტყუებული და რჩებათ, მის სასარგებლოთ ვერას გააკეთებენ. ამას გარდა თავის მონაწილეობით მხარს დაუჭირენ ისეთ ორგანიზაციას, რომლის უსარგებლობა მთელმა რუსეთის ექიმთა კრებამ აღიარა და ვისაც გული ერჩის ხალხის სასარგებლოთ იზრომოს, დღეს უმჯობესია ძველი მოქმედი წევრები გამოაკლდეს და ახალი ორგანიზაცია შექმნას და თითონ შეიმუშავოს ხოლერის წინააღმდეგ საბრძოლველი ზომები. ამიტომ ჩვენ დღეს არავითარი მათთან შესაერთებელი შუამდგომლობის აღძვრა არ გვჭირდება და მხოლოდ უნდა დავადგინოთ შეუერთდეთ პირაგოვის დადგენილებას და ჩვენ ცალკე ვიმოქმედოთ.

3. დონდაროვის წინადადებას შეუერთდა ი. გომართელი, გ. ნასარაძე, ი. მიხაილოვი და ბეთალი ლანგი და ბოლოს თავმჯდომარემ განაცხადა, რადგან აქ საზოგადოების ყველა წევრები არ არის, ამისათვის ამ სერიოზული საკითხის გადაწყვეტას ჩვენ მარტო ნუ ვიკისრებთო, მისი გადაწყვეტა შემდეგი კრებისათვის გადავდლოთ და დავავალოთ წინადადების შემომტანს დაწეროს ამაზე მოხსენება. შემდეგი კრებისათვის გადაწყვიტეს მიიწვიონ მთელი გუბერნიის ექიმები, რომელნიც თუ ვერ დაესწრებიან კრებას, თავიანთ აზრს მაინც გამოუგზავნიან «საზოგადოებას».

ისო.

საზრანგეთის ისტორია მცხკრამებ საუკუნეში.

(შემდეგი *)

მთავრობამ გაიმარჯვა ყოველგან, გიზო-ტიერის სამინისტრო გამძღავრდა და აშკარა რეაქციას დაადგა, მაგრამ საზოგადოებრივ პარლეტარიატი სამუდამოთ შედგა პოლიტიკურ გზაზე.

ქუჩაზე დამარცხებულ აჯანყებამ კიდევ ერთხელ მიმართა „პირადათ აჯანყებას“ — ტერორს. და 28 ივლისს (1835 წ.) მეფეს მეორეთ ესროლეს. ამის პასუხათ გიზო-ტიერის ყურმოქრილმა პალატამ გამოსცა კანონი პრესის წინააღმდეგ: აკრძალა „მთავრობის პრინციპის“ კრიტიკა, სახელი „რესპუბლიკანელი“-ს ტარება, მონარქიის შეცვლის იმედის გამოცხადება და სხ. ამასთანავე გაზეთის გამოცემის გირაო ასწიეს 48 ათასიდან 200 ათას ფრანკამდე. რადგანაც არეულობით

*) იხ. „მოგზაური“ № 18, მაისი 1905 წ.

პასუხის ვაცემა აღარ შეიძლებოდა, 25 ივნისს (1836 წ.) უპასუხეს ისევ ტერორით: მეფეს მესამეთ ესროლეს და მესამეთ დააცილეს; ეს იყო რევოლიუციური მოქმედება უკანასკნელი სულის დაფვა! „ადამიანის უფლებები“ და მისი სექციები დაინგრა, მათი წევრებით ციხეები აავსეს, საზოგადოებათა დაარსება აკრძალეს, პრესას მუხრუჭი მოუჭირეს. საქირო იყო რევოლიუციური ორგანიზაციის შეცვლა და მოძრაობის ხელახლავ გამოწვევა; აი ეს იტვირთა ცნობილმა რევოლიუციონერმა და კომუნისტმა ოგიუსტ ბლანკიმ.

ბლანკი (დაიბადა 1805 წ.) შვილი კონვენტის წევრათ ნამყოფის, სტუდენტობის სკამიდან შედგა პოლიტიკურ ასპარეზზე და 1825 წ. შევიდა კარბონართა საიდუმლო საზოგადოებაში. აქ მან გაიცნო ბაბეფის მეგობარი ბუონარტო, წევრი ბაბეფის შეთქმულობის, რომლის მიზანი იყო 1705 წ. მთავრობის ხელში ჩაგდება და სოციალისტური წყობილების განხორციელება. ბლანკიმ აქ შეისწავლა ბაბეფის მოძღვრება და ცხოვრების მიზნათ მისი შესრულება დაისახა; ეს განხორციელება უნდა მომხდარიყო არა თვით პროლეტარიატის მიერ, რომელსაც ამ მხრით, როგორც ზემოთ მოვიხსენიეთ საბოლოოთ არ თვლიდენ, არამედ თავგანწირულ ადამიანთა შეთქმულობით, მთავრობის დაპატრონებით და ასე ხალხის მაღლიდან გაბედნიერებით. ბლანკის აზრით საქიროა პარიჟში დაარსდეს უკიდურესი ცენტრალისტური ორგანიზაცია, მზავსი იაკობინელთა კლუბისა, რომლის თვითოეული წევრი ყოველ წუთში მზათ არის პირველ მოწოდებისთანავე იარაღით გამოვიდეს და შეფის ბრძანებას უსიტყვოთ დაემორჩილოს. ორგანიზაციის მიზანია ან ხალხის არეულობას სათავეში მოექცეს და ის თავის მიზნის განხორციელებისაკენ მომართოს ან და მოხერხებულ დროზე, როცა საერთო უკმაყოფილება დიდია, თვითონ აჯანყდეს, უკმაყოფილონი თან გაიყოლიოს, საერთო არეულობა გამოაწვიოს, მთავრობა ხელში ჩაიგდოს და პარიჟიდან თან და თან მთელ საფრანგეთში სოციალისტური წყობილება დაამკვიდროს. მიზანი პროლეტარული, საშუალება კი იაკობინური (წვრილი ბურჟუაზიული). ბლანკის მთელი პოლიტიკური მოსაზრება. და რადგანაც პროლეტარიატი აქ თუ უბრალო „მასალის“, „ამყოლის“ როლს თამაშობს, ცხადია მისი წინ და წინ გასოციალისტება და განვითარება მეტია: ამიტომაც ბლანკი წინააღმდეგი იყო მოძღვრების, დავის თეორიების, ეს მისი აზრით განხეთქილებას ბადებს ხალხში და ასუსტებს აჯანყების წყურვილს. „პირდაპირ არეულობა, ცოტაოდენი გრძნობები, სულ ბოლოს მოძღვრება“, სწერდა ის მოძღვრების და პროგნამების მოყვარულს რასპაილს. ბლანკი იყო მოქმედების კაცი და ყველა არეულობაში ერია; როცა კარბონართა საზოგადოება დაიშალა ის შევიდა „ხალხის მეგობართა“ ორგანიზაციაში და ის თავმჯდომარე რასპილთან ერთათ 1832 წ. მისცეს სამართალში. აქ მან საჯაროთ პირველათ გამოთქვა თავისი სოციალისტური პროგრამა, პროგრამა „მდიდართა და ღარიბთა“, „ორას-სამას ათას მწავგრელთა და ოცდა ათ მილიონ პროლეტართა ბრძოლისა“ გლესხ ის პროლეტარათ თვლის (*).

და აი ეს სოციალისტი იაკობინელი სტუდენტ ბარბესთან და მუშა მარტინ ბერნართან ერთათ 1834 წელს აარსებს საიდუმლო საზოგადოებას სახელათ „ოჯახს“. რადგანაც ბლანკის მიზანი იყო „პირდაპირ არეულობა“, ამიტომ «ოჯახიც» მილიტარული და უსაშველო კონსპირატიული ორგანიზაცია უნდა ყოფილიყო. თვით სამივე დამაარსებელნი შეადგენდენ ცენტრალურ კომიტეტს, რომელიც ნიშნავს სამ რე-

*) იხ. წიგნი „ზრთვეს დე ფაინგე“ საიტუვს ბლანკის, 1832 წელს პარიზი.

ევლიუციურ აგენტს; მხოლოდ ამით აქვთ საქმე კომიტეტთან, მარა კონსპირაციის უმაღლეს წერტილამდის მისაყვანათ ეს სამი აგენტი არიან თვით დამაარსებელნი, რომელთა შემოთუცნობი კომიტეტია. აგენტები ნიშნავენ უბნის კამენდატებს, ესენი „ოჯახთა“ შეფს, ხოლო „ოჯახი“ შედგება არა უმეტეს 12 წევრისა, ერთი „ოჯახი“ მეორეს არ იცნობს, წევრს შეუძლია მხოლოდ თავის „ოჯახი“ გასცეს, უმეფი იცნობს მხოლოდ რამოდენიმე „ოჯახს“, მთელი საიდუმლოება იცის მარტო ცენტრალურმა კომიტეტმა, ყოველივე დაწერილი აღკრძალულია. როგორც ხედავთ ეს არის მაღლიდგან ქვემოთ ლოდიკურათ გატარებული ორგანიზაცია. ეს პირველი პოლიტიკური საიდუმლო საზოგადოებაა, სადაც ბერნარის წყალობით მუშები ბლომათ შევიდნენ. წევრის მიღება ხდება შემდეგ ნაირათ: კანდიდატი შეყავთ თვალახვეული კონსპირატიული სადგომში და აქ სამი კაცი ცდის. თავმჯდომარე კითხავს თავის ამხანაგს: „რა მიზნით ვართ აქ შეკრებილი? — ხალხის და კაცობრიობის განთავისუფლებისათვის სამუშაოთ. რა არის ნამდვილი რესპუბლიკანელის სათნოება? — თხოვლობა, სიყოჩაღე, ძალა, თავის დადება. — რა სასჯელის ღირსია მოღალატე? — სიკვდილის. — ვინ უნდა დასრულოს ეს? — საზოგადოების ყველა წევრმა, რომელმაც კი მიიღო თავის უფროსისაგან ამის ბრძანება“. შემდეგ თავმჯდომარე ცდის კანდიდატს და ბოლოს უცხადებს: „ჩვენმა მტარვალებმა აგვიკრძალეს პრესა და საზოგადოების შედგენა, ჩვენი მოვალეობაა კიდე მეტი ენერჯით შეერთება და პრესის მაგიერ სიტყვითი პროპაგანდის გაწევა. როცა ჭამი დარეკს, იარაღს შევისხამთ სამშობლოს მოღალატე მთავრობის დასანგრევათ, იქნებით მაშინ ჩვენთან“. კანდიდატი თანხმობის შემდეგ იძლევა ფიცს და თვალდგან ხსნიან, მისი მოვალეობაა ერთი თოფის და 50 პატრონის შექმნა; თუ დაიჭირეს, ჩვენებაზე უარის თქმა. კომიტეტი უცნობია, ბრძოლის დროს ის გამოეცხადება და უწინამძღვრებს, მანამდის არავითარ მოძრაობაში მონაწილეობა არ უნდა მიიღოს, დავა მომავალ წყობილებაზე აღკრძალულია, ეს კომიტეტის საქმეა, რომელიც ფიქრობს ყველაგათვის და მოითხოვს მხოლოდ სრულ მორჩილებას უცნობი „ოჯახთ“ მოწყინდათ მუდამ ბრძოლაზე ლაპარაკი და მუდამ წყნარათ ყოფნა, ერთი წლის შემდეგ მოითხოვენ „ქუჩაზე გამოსვლა“. შეუდგენ მხადებას, გახსნეს ტყვია-წამლის საიდუმლო ფაბრიკა, მარა მიუხედავათ დიდი კონსპირაციისა 1836 წ. მარტში ქარხანა აღმოაჩინეს და დაიჭირეს „ოჯახთა“ ყველა უმეფი „კომედანტები“ და აგენტები; გარდა იარაღისა ვერაფერი უნახეს და თითო ოროლი წლის ციხე გადაუწყვიტეს, ამით დაინგრა თვით „საზოგადოება“. განთავისუფლებულ ბერნარმა ბლანკს ხელმძღვანელობით (ციხიდან) „ოჯახთა“ ნანგრევზე ააშენა ახალი საზოგადოება — „წლის ოთხი დროს“. ორგანიზაცია იყო „ოჯახი“ სებურდი, მარა მისი სოციალური ელემენტი გამოიცვალა. რადგანაც დამაარსებელი იყო მუშა, ამიტომ საზოგადოებაშიც მრავალი მუშა ჩაეწერა და მით პროლეტარიატს დაუახლოვდა ამ გარემოებამ გამოიწვია გამოცუთის შეცვლა და კომუნისტური მოძღვრების წინააღმდეგობა. თავმჯდომარე კითხავს კანდიდატს: „ვინ არიან ახლა არისტოკრატები? — შთამომავლობითი არისტოკრატია გაუქმდა 1830 წ. ივლისში, ახლა არისტოკრატებია მდიდრები, რომელნიც შეადგენენ ისეთივე გამათახსიერებელ კლასს, როგორც იყო პირველი, უნდა დაკმაყოფილდეთ მეფობის მოსპობით? — სრულიათაც არა, საქიროა მოსპობა თვით არისტოკრატის და მრავილეგების, წინააღმდეგ შემთხვევაში არაფერი იქნება გაკეთებული — მითხარით მოკლეთ პრინციპები? — უნდა ძირიანათ გამოვარდეს

მეფობა და ყოველნაირი არისტოკრატია და მათ ალიაგას დამყარდეს რესპუბლიკა, ე. ი. თანასწორობის მართველობა. ასეთი წყობილების მოსაპოვებლათ საქიროა რევოლუციური მთავრობა, რომელიც ხალხს ალადგენს თავის უფლებებს. შემდეგ კანდიდატი ფიცს უკრძალავს: „რესპუბლიკის სახელით ვფიცავ, საუკუნოთ მძულდეს ყველა მეფე, ყველა არისტოკრატია, კაცობრიობის ყველა მზავრელი და სხ.“ ამიტომ ერთი წლის შემდეგ „საზოგადოებაში“ შესაფერი ადგილი დაიჭირეს ტყვეობისაგან განთავისუფლებულ ბლანკს და ბარბესმა. 1838 წ. წვერთა რიცხვი ავიდა 1200-დის და კომიტეტმა გადაწყვიტა არეულობის დაწყება. დაამზადეს იარაღი, დანიშნეს არეულობის ადგილები და 1839 წ. მაისის ერთ მშვენიერ დღეს შეფებმა გამოიყვანეს სექციები ქუჩაზე ჩვეულებრივ გასასეირნებლათ. და ააქ უცებ გამოეცხადათ კომიტეტი: ბლანკი, ბარბესი, ბერნარი და მისცეს არეულობის სიგნალი, საჩქაროთ ჩამატერეს ახლო-მანლო მდებარე იარაღის საწყობი, გამოიტანეს თავის იარაღებიც და ნახევარ საათში შეიარაღებულნი გაექანენ საბჭოს და პრეფექტურის ასაღებათ. რადგანაც არაფერი იცოდა, ქუჩის ხალხს მხოლოდ უკვირდა, რა ამბავიაო, და აჯანყებულთ არავინ გაყოლია, როგორც ამას ისინი მოელოდნენ. ხელათ გამოწვეულმა ჯარმა რამდენიმე საათის ბრძოლის შემდეგ აჯანყებულნი გაფანტა, მოთაფენი დაიჭირა და სასამართლომ სასტიკი სასჯელი მიუსაჯა: ბლანკის და ბერბერს სიკვდილით დასჯა, რაც საუკუნო კატარგით შეუცვალეს, ბერნარს და მრავალს სხვის საუკუნო ციხე. ასე დასრულდა ბლანკის შეთქმულობები და მასთან ერთათ შეწყდა რევოლუციური მოძრაობა. ბლანკის ტებმა პოლიტიკური აზრი პროლეტარიატში ფართოდ გაავრცელეს, ამით რევოლუციის ნიადაგი მოუშადას, მაგრამ ამასთანავე მათი ტაქტიკის და ორგანიზაციის უვარგისობა აშკარა შეიქნა. ამ საშეალებით რევოლუციის გამოწვევა შეუძლებელი გახდა და ის სრულიათ სხვა გზით უნდა წარმოშობილიყო. როგორც ზევით თქვით, გაბატონებულმა ბურჟუაზიამ ყოველივე ღონე მიიღო მეფის თავის შინაყმათ, თავის ბრძანების ამსრულებლათ გადასაქცევათ. და ის მართლაც ასრულებდა ამ მორჩილის როლს მანამდის, სანამ საერთო მტერი-რევოლუციური მოძრაობა — ორივეს ერთნაირ განსაცდელს უშეადებდა. მაგრამ როგორც კი მოძრაობა დათრგუნეს, მტერთ ძლიეს, ახალი წყობილება გამაგრდა და საფრთხეც გაქრა, მაშინვე თავი წამოყო ტახტმა და მოინდომა პალატაზე გაბატონება. სასახლემ გიზო-ტიერის სამინისტრო ინტრიგებით დასცა და მის ალიაგას თავისი ერთგული მოღეს კაბინეტი ჩააყენა. მოღემ საზოგადო სიმპატიის მოსაპოვებლათ გიზოს „მაგარი პოლიტიკის“ მაგიერ თავისი „რბილი პოლიტიკა“ წამოაყენა და მის გასატარებლათ პალატის ხელახალი არჩევანი დანიშნა. გიზო, ტიერი და ოდილიონ-ბარო შეერთდნენ „პარლამენტალური პრინციპის“ დასაცევათ და არჩევნებზე სასახლის პარტია დამარცხეს. მიუხედავათ ამისა მოღემ მაინც სცადა თავისი პოლიტიკა და 1838 წ. გახსნილ პალატაში გაილაშქრა ბურჟუაზიის წინააღმდეგ. მან წარმოადგინა პროექტი რკინის გზების სახელმწიფოს მიერ შენებისა. პალატა აყვირდა, ლუკმას გვართქვეფენ, სახელმწიფო კერძო ინტრიგას ჩაგრავს, კონკურეცას გვიწევნო. შემინებულმა მოღემ თავის პროექტი უკან წაიღო, ხოლო პალატამ დაადგინა: რკინის გზების გამართვა საქმეა კერძო კაპიტანების და არა სახელმწიფოების. ამით ბურჟუაზია დაეპატრონა მიმოსვლას, რაც დღემდის გრძელდებოდა. ორივე პარტიის წინააღმდეგი იყო მხოლოდ უკიდურესი მარცხენა დემოკრატები (რესპუ-

და გამოხატულება ყველას მოთხოვნების და ინტერესების, წარუდგინეთ მას ის კითხვა, რომელსაც დღეს ხშირად სჭირან და ნახავეთ განსხვავებას: დევნის ალაგს დამყარდება სიმართლე და მუშტის ალაგას უფლება“.

პროლეტარიატში თანდათან ვრცელდება ის აზრი, რომ ივლისის მონარქიის დანგრევას და ხალხის ბატონობის გამოცხადებას აუცილებლათ თან მოყვება მუშის კაპიტალისტის უფლისაგან განთავისუფლება. მისთვის ხალხის გამარჯვება გაბატონებულ ბურჟუაზე ნიშნავდა შრომის გამარჯვებას კაპიტალზე; ამ ილიუზიას (თავის თავის მოტყუილება) ამძლავრებდა მთავრობის რეაქცია.

ტიერის სამინისტრო დასცა საგარეო საქმეებმა, უცხო სახელმწიფოთა კოალიციამ, ისეთი კითხვების გადაჭრისათვის, რომელშიაც პირველ ყოვლისა თვით საფრანგეთიც იყო დაინტერესებული და მას კი არაფერს არ ეკითხებოდა. ხალხი თხოულობდა ამ შეურაცხყოფისაგან დაცვას, პალატა კი მშვიდობიანობის დარღვევის წინააღმდეგი იყო და შეურაცხყოფის ატანას ქადაგებდა. ამ დავიდარაბით დაცემულ ტიერის ალაგას ოქტომბერში (1840 წ.) მოწვეულ იქმნა გიზო. გიზომ თავშივე განაცხადა: „საჭიროა არა რევოლიუციისთან (ე. ი. ხალხთან) კავშირი ევროპის წინააღმდეგ, არამედ ევროპასთან კავშირი რევოლიუციის წინააღმდეგ“. ომი შიგნით, მშვიდობიანობა გარეთ, აი გიზოს სამინისტრო პროგრამა. მან საგარეო საქმეები საგარეო მტრებს (კოალიციას) მიანება, თვითონ კი შინაურ მტრებს ამხედრდა და პირველ ყოვლისა ოპოზიციის გაზეთები სამართალს მისცა. ხოლო როცა ნაფიც მსაჯულეებმა ყველა გაამართლა, მთავრობამ მსაჯულთ სიიდან მოწინააღმდეგენი გამოირიცხა და ასე თავისი ყურ მოჭრილი სასამართლო შეადგინა. გაზეთები დასაჯეს; გადასახადთა გაწერა წაართვეს ადგილობრივ თვითმართველობებს და ხაზინის აგენტებს მიანდეს, რამაც ერთიანათ აფორიაქა პროვინცია და მრავალ ქალაქებში შეიარაღებული პროტესტი გამოიწვია (ტულუზი, ლილი და სხ.). ეს ძალმომრეობა აღარც „კანონიერ ქვეყნის შვილთ“ მოეწონათ და ივნისის არჩევნებზე ბევრი დემოკრატები აირჩიეს, ამათ შორის გამოცხადებული რესპუბლიკანელი მარა, ჯედრუფანჯი, კანნიე ჰაი და სხვ.“.

პალატის ოპოზიციას გარდა დემოკრატთა ბაროს მემარცხნეთა, შეადგენდა აგრეთვე ცენტრის მარცხენა ფრთა ტიერის მეთაურობით, რომელიც სხვის სამინისტროს სთხოვდა ყოველთვის იმას. რასაც მისი სამინისტრო არასოდეს არ ასრულებდა. ტიერის დაცვამ ხელი გაუხსნა დინასტიურ ოპოზიციას და ისიც შეეცადა—წინანდელი დამოუკიდებლობის მოპოვებას. ხოლო როცა გიზოს უმრავლესობამ უარპყო ბელგიასთან სადამოყენო ხელშეკრულების პროექტი და მით უარპყო ჩირდილოეთის ზოგ მრეწველთა სასარგებლოთ და სახელმწიფოთა სასიხარულოთ (ესენი პროტესტს აცხადებდენ) ბელგიასთან დაკავშირება, მაშინ მთავრობას გადაუდგა სახელგონი პოეტი და მჭერმეტყველი ლამარტინი და მიემხრო ოპოზიციას. „შეუძლებელია დიდხანს გზა შეუკრათ თანამედროვე დემოკრატის განვითარებას“, მიაძახა მან ტრიბუნიდან გიზოს. ამავე დროს გამოაშკარავდა სხვა და სხვა ბოროტ მოქმედება; დეპუტატთა ქრთამით არჩევა (ერთმა 150 ათასი დახარჯა), რკინის გზათა კონცესიის სანდო კომპანიების შეაგერ, საეჭვო კომპანიებისათვის მიცემა და სხვა და სხვა. მიუხედავად ყველა ამისა 1846 წელს არჩევნებმა კიდევ უფრო გაამრავლა გიზოს უმრავლესობა (აირჩიეს 200 მოხელე). გამხნეებული სამინისტრო ემხრობა რუსებს კრაკოვის არეულობის ჩასაქრობათ, შვეიცარიის იეზუიტებს

ლიბერალებთან საბრძოლველოთ, იტალიის მტარვალთ ნაციონალური მოძრაობის დასამარცხებლოთ. საშინაო ურთიერთობებში საგარეო რეაქციაც 1847 წ. მოუსაველობის შემოსტყუილთ შემშილობა ჩამოვარდა, დამშეულმა გლეხებმა შემამულეთა პურის საწყობები დაარბიეს. შიმშილის არეულობა დაიწყო. მეორე მხრით მრავალი რკინის გზების კომპანიები გაკოტრდენ, მათი აქციები დაეცა ბირჟაზე პანიკა ჩამოვარდა და აღარებელმა ხალხმა ქონება დაკარგა; პურის გასაიფებლათ მთავრობამ თვით იტვირთა უცხოეთიდან პურის შემოტანა, რასაც მოყვა ოქროს ფულის საფრანგეთიდან გასვლა, „საფრანგეთის ბანკის“ დაცარიელება და ფინანსიური კრიზისი, შიმშილობა გლეხობაში, უფულობა და სავაქრო სამრეწველო კრიზისი ქალაქებში, აი რით თავდება 1847 წ. ამ დგომარეობიდან გამოსასვლელათ ოპოზიცია განუწყვეტლათ თხოულობდა საარჩევნო რეფორმას, რეაქცია კი დაჟინებით უარს ჰყოფდა. ძალით მოპოვება იმის, რასაც ნებით არ იძლეოდენ აუცილებელი შეიქნა.

დემოკრატთა პარტია გაიყო ორათ: ზომიერები, რომელთა ორგანოა „ნასიონალი“ მარატის, მარის, განიპაჟის და სხვათა რედაქტორობით, და რადიკალები, რომელთა ორგანოები შექმნა ახალ დაარსებული გაზეთის რეფორმატორმა ლასკარტორნელის, ფლოკონის, ლუბლანის და სხვათა მეთაურობით. რეფორმამ თავისი სოციალურ პროგრამათ გამოაცხადა ლუბლანის შრომის ორგანიზაცია, ხოლო პოლიტიკურ პროგრამათ დემოკრატიული რესპუბლიკა; პროლეტარიატმა ეს გაზეთი დასახა თავის გაზეთათ და მას გაყვა. რევოლიუციონური მოძრაობა დაიწყო. ბანკეტებით, პეტციებით პროვინციის ოპოზიცია რეფორმის თხოულობს, პარიჟს აყვა კრებებით ქალაქები და მთელი ქვეყანა მღვლეარებამ მოიცვა. აი როგორ დაახასიათა ეს მდგომარეობა მთავრობის მომხრე დეპუტატმა ისტორიკოსმა ტოკვილმა 1848 წ. 17 იანვარს პალატის ტრიბუნიდან:

„საზოგადო ზნეობა დაეცა, კერძო პირთა ზნეობა ემსგავსება საზოგადო ზნეობას; მმართველი კლასი იძლევა ყველაზე უფრო საკიცხავ მაგალითებს. მას ხელთ უპყრია ძვირფასი უფლება—თავისუფლათ აირჩიოს ქვეყნის წარმომადგენლები, მაგრამ უფლებას ის კერძო ინტერესების სასარგებლოთ გამოყენებით რყვნის და მასთან ერთათ ირყვნება თვითონ. ზნეობის გრძნობაც კი იკარგება, ამორჩეული და არჩეული, მაღალი და დაბალი მოხელე, ყველა ვინც კი მთავრობაში მონაწილეობას იღებს, მუშობს მხოლოთ თავის სიმდიდრის გასადიდებლათ. როგორ გგონიათ თქვენ, რა გავლენა აქვს ამას პოლიტიკურ უქლებას მოკლებულ კლასებზე? ამბობენ განსაცდელი არაფრისაა, ვინაიდან არეულობა არ არისო; და რადგანაც არეულობა არ არის საზოგადოების ზედპირზე, რევოლუცია შორს არისო. უეჭველია რევოლიუცია არ არის ფაქტიურათ, მარა მან ღრმით დაიბუდა ადამიანის გონებაში. შეხედეთ, რა ხდება მუშათ კლასის სიღრმეში, იმ კლასის, რომელიც მშვიდი არის; მართალია ის ახლა არ არის ატაცებული პოლიტიკური ვნებებით იმდენათ, რამდენათ იყო, მარა ვერ ამჩნევთ, რომ მისი პოლიტიკური ვნება გადაიქცა სოციალურ ვნებათ? ვერ ამჩნევთ, რომ მის გულში ნელნელა ძირს იკეთებს ისეთი აზრები და იდეები, რომელნიც ასწავლიან არა მარტო ამა თუ იმ მთავრობის კანონიან სამინისტროს დამხობას, არამედ დამხობას თვით საზოგადოებების, დაშლას თვით იმ ბოძების, რომელზედაც დაყრდნობილია დღევანდელი ცხოვრება; განა არ ფიქრობთ, რომ როცა ასეთი აზრები ფესვებს იდგამს და ხალხს ღრმით ეკიდება, აღრე თუ გვიან წარმოშობს, არ ვიცი როდის, არ ვიცი როგორ,

მხოლოდ ვიცი, ის როცა იქნება წარმოშობს ყველაზე უსამინდელეს რევოლუციებს. ასეთა ბარონებო ჩემი ღრმა რწმენა. მე გონია, რომ ჩვენ ამ უამათ გვძინავს ვულკანზე, მე ამაში დარწმუნებული ვარ!

და აი ერთი თვის შემდეგ ამ ვულკანმა იფეთქა და შეაოარი „უსაშიშრესი“ რევოლუცია!

და აი ერთი თვის შემდეგ ამ ვულკანმა იფეთქა და შეაოარი „უსაშიშრესი“ რევოლუცია!

დედაკაცი და მისი ეკონომიური მდგომარეობა.

(ქალაქ ტუტუანსი).
თარგმანი რუსულიდან.

**I.
(გავრძელება) ***

ცვლილება დედაკაცის ეკონომიური მდგომარეობაში.
სანამ მეფობდა შინაური წარმოება და ქალის შრომა ოჯახისთვის აუცილებელ საქიროებას შეადგენდა, მანამ „ქალთა კითხვა“ არ შეიძლებოდა წარმოდგარიყო. მაშინ შეიძლებოდა ლაბარაკი მხოლოდ ქალის მდგომარეობის ასე თუ ისე გაუმჯობესებაზე და არა «ქალთა კითხვაზე», ქალის მდგომარეობის ძირითად ცვლილებაზე, რადგანაც, ამასთან ერთად მთელი მაშინდელი ცხოვრება, მთელი მაშინდელი კულტურა ძირიანათ უნდა შეერყეულიყო.

„ქალთა კითხვა“, როგორც თანამედროვე მუშათა კითხვა, შედგება ცვლილებისა მრეწველობაში, რომელიც გამოიწვია მანქანურმა წარმოებამ, ვაჭრობამ და ელექტრონმა. „ქალთა კითხვა“ არ წარმოადგენს არც პოლიტიკურს და არც ზნეობრივ კითხვას, მიუხედავად იმისა, რომ მასში პოლიტიკური და ზნეობრივი ელემენტებიც იმყოფებიან.

ეს არის კითხვა ეკონომიური. აზრი ქალთა ემანსიპაციაზე არ შეიძლებოდა დაბადებულიყო მანამდის, სანამ დედაკაცს არ მოევილია მხსნელათ მანქანა, რომლის ბორბლების გრიალ-ხრიალში ქალს პირველათ მოესმა ხმა თავისუფლებისა და ეკონომიური დამოუკიდებლობისა.

მრეწველობა თან და თან გაფართოვდა, წარმოება, ორთქლისა და მანქანის შემოღებით, თან და თან გადავიდა. შრომის ნაყოფი გაიფუტა, მათი შეძენა გადავიდა. ამნაირათ, ქალი თან და თან თავისუფლდება სხვა და სხვა გვარ საოჯახო შრომისგან.

შინაურისა და წვრილ წარმოების მოსპობასთან ერთათ, ქალის ქველგებური საოჯახო მოქმედებაც უსათუოთ უნდა მოსპობილიყო.

სხელი წარმოება იძლეოდა ყველა საგნებს, რაც საჭირო იყო ოჯახისთვის ისე იაფათ, რომ მათი ოჯახში გაკეთება წარმოადგენდა უნაყოფო დროს დაკარგვას... უწინდელი დიასახლისი, რომელიც იჯდა სახლში და, სხვის დაუხმარებლათ, ამზადებდა ოჯახისთვის ყოველ გვარ საჭირო საგნებს: საპონს, სანთელს, ძმარს; რომელიც თითონ ართავდა, ქსოვდა, ღებავდა, კერავდა, ქარავდა, პურს აცხობდა და ყასბობდა, შეიქნა დღეს ისტორიულ ანობრონიზმათ.

საფეიქრო მრეწველობა და ფაბრიკები აწზადებენ დღეს ყოველ გვარ ტანისამოსს; საკონსერვო ფაბრიკები—სხვა და სხვა ტუბილეულობას, წნილებს, დამუყავებულ და დამარილებულ საქმელებს. ეხლანდელი მრეწველობა იძლევა ამ საგნებს ისე იაფათ, რომ დიასახლისი დაუშუშავებელ, ნედლ მასალასაც ვერ შეიძენს იმ ფასათ.

* იხ. „მოგზაური“ № 18, მაისი 1905 წ.

რეცხვა და უთოობა დღეს სპეციალისტების ხელში გადავიდა და ეს საქმე თან და თან სხვილ, მანქანურ წარმოების ობიექტათ ხდება; რაც შეეხება საზოგადო-სურსათის, დამზადებას—ეს საქმე, ეკონომიურ წარმატებასთან ერთათ, თან და თან გადადის ოჯახიდან საზოგადოებაში.

მრეწველობის ბევრგვარმა დარგმა, რომელიც ამ ასი წლის წინეთ სრულებით უცნობი იყო, დღეს უკვე განთავისუფლა ქალი უმრავლეს სამზარეულო შრომისაგან.

უზარმაზარი ორთქლის სამზარეულოების შემოღება და საზოგადო-გათობ-განათება ხომ საბოლოოთ დაასრულებს ქალის „სამზარეულო ქვაბ-ქოთნიდან“ განთავისუფლების საქმეს. ამ ნაირათ, წარმოების განვითარებამ დაარღვია დედაკაცის მოქმედების ეკონომიური საფუძველი ოჯახში, მაგრამ, მის მაგივრათ, შექმნა ახალი პირობები ქალის მოქმედებისთვის საზოგადოებაში, „ცხოვრების პაზარში“.

რამდენათაც მცირდებოდა სხვა და სხვა საოჯახო საქმეები, იმდენათ ბურჟუაზიული წრის ქალი მთელ თავისუფალ დროს ანდომებდა სიამოვნებას, დროს გატარებას, ქველ მოქმედებას და, ხან და ხან, სერიოზულ გონების განვითარებასაც. საზოგადოათ ვხლათ, როდესაც ქალმა დაკარგა თავისი უწინდელი მნიშვნელობა, როდესაც ეკონომიური პირობები სრულებით გამოიცვალა, ბურჟუაზიული წრის ქალი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ფუფუნების საგნის როლს თამაშობს, წარმოადგენს იმისთანა ქმნილებას, რომელიც, თითქო მარტო განცხრომისთვის და მამაკაცის სქესობრივი მოახლოვებისთვის იყოს ქვეყნათ გაჩენილი.

წვრილ ბურჟუაზიულ კლასის დედაკაცები და ქალიშვილები, რადგანაც მათი ცხოვრების პირობები სრულებით გამოიცვალენ, იძულებული გახდენ ოჯახიდან გასულიყვენ და საკუთარი ძალდონით დაეკმაყოფილებიან თავიანთი მოახლოვნილებანი. მათ მოკიდეს ხელი სხვა და სხვა თავისუფალ პროფესიებს (მასწავლებლობას, ავანტიურათა მოვლას და სხვა) და მრეწველობის იმისთანა დარგებს, რომელნიც ხელოვნებას უახლოვდებიან.

ქალთა ლტოლველება განათლებისადმი არ გამოუწვევია არც ცოდნის შეძენის სურვილს და არც დედაკაცისა და მამაკაცის სულიერათ გათანასწორების შეგნებას. ასეთი ძირითადი ცვლილება მხოლოდ ეკონომიური პირობების ძალით მოხდა.

საქმე ლუკმა პურს შეეხებოდა, იმ ლუკმა პურს, რომელზედაც უნდა ეზრუნა ქალს თითონ, თუ მარჩენალი კაცი არ აღმოჩნდებოდა მისთვის.

წვრილი ბურჟუაზია თან და თან ქრებოდა და ამავე დროს თან და თან იზრდებოდა ქალთა შორის განათლების სურვილი.

რაც შეეხება იმ ქალებს, რომელნიც თვით მშრომელი ხალხის შვილები იყვენ და საზოგადოების გაღატაკებულ ელემენტების წარმომადგენლებათ ითვლებოდენ, იმავე ეკონომიურმა პირობებმა, რომელთაც ერთიანათ დაშალეს და მოსპეს დედაკაცის უწინდელი მოქმედების ასპარეზი, აღმოუჩინეს მათ სრულებით ახალი შრომის წყარო—ინდუსტრია (მრეწველობა).

ამ გვრათ, ქალთა მოქმედება საბოლოოთ გადავიდა ოჯახიდან საზოგადოებაში.

(შემდეგი იქნება).

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.